KOMITET DLA ZBADANIA POTRZEB GOSPODARCZYCH
№ 1. LUDNOŚCI ŻYDOWSKIEJ W POLSCE № 1.

A. PROWALSKI

SPÓŁDZIELCZOŚĆ ŻYDOWSKA W POLSCE

19 WARSZAWA 33

NAKŁADEM INSTYTUTU BADAŃ SPRAW NARODOWOŚCIOWYCH

KOMITET DLA ZBADANIA POTRZEB GOSPODARCZYCH
№ LUDNOŚCI ŻYDOWSKIEJ W POLSCE 1.

A. PROWALSKI

Spółdzielczość żydowska w Polsce

Odbitka ze
„Spraw Narodowościowych"
R. VI, Nr. 2—3 i 4—5

WARSZAWA — 1933

Klątwą ludzkości jest zniekształcanie najwznioślejszych idei, mających przeciwdziałać antagonizmom, łagodzić rozbieżności, łączyć a nie dzielić.

Jednym ze środków, do tego celu prowadzących, jest spółdzielczość — jak marzyli pionierzy z Rochdale, twórcy współczesnej kooperacji.

Nie liczyli się jednak z ułomnościami natury ludzkiej, goniącej za ideałami w teorji a negującej je w życiu. W tej dwoistości szukać należy źródła konfliktów społecznych.

Mimo to potrzeba zrzeszania się zwalcza w pewnej mierze istniejące przeszkody. Kooperacja się rozwija, lubo wtłoczona w ciasne ramy nacjonalizmów i wyznaniowości, będących niestety duchowym kapitałem ruchu spółdzielczego i jedną z jego dźwigni.

Wobec separatyzmu, jakim się rządziły kooperatywy pozornie bezpartyjne, w rzeczywistości jednak stronnicze, ludność żydowska w obronie swego bytowania zorganizować się musiała wyznaniowo w zasięgu kooperacji, szczególnie kredytowej, doszedłszy do znamiennych rezultatów.

Zobrazował te wysiłki bogatym materjałem cyfrowym redaktor A. Prowalski, którego studjum zasługuje na żywe uznanie. Studjum to było podstawą dyskusji w Komisji Kredytowej Komitetu dla Zbadania Potrzeb Gospodarczych Ludności Żydowskiej w Polsce, której mam zaszczyt przewodniczyć.

Praca p. Prowalskiego jest ważkim przyczynkiem do dziejów spółdzielczości w Polsce, uwydatniając olbrzymie trudności, z jakiemi kierownikom opisanego ruchu spółdzielczego zmagać się przychodzi zwłaszcza, że ze strony miarodajnych czynników nikłego tylko doznaje poparcia.

Niewątpliwie kooperacja wogóle a żydowska w szczególe przechodzi ciężkie przesilenie w związku z wszechświatowym kryzysem, którego koniec nie jest bliski.

Rdzenne przeobrażenia strukturalne są nieuniknione. Niepodobna przewidzieć w jakie wleją się kształty, choć uchodzi za pewnik, iż podstawy spółdzielczości, jako oparte na idei nieprzezwyciężonej, zostaną niewzruszone.

Adolf Peretz.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ ŻYDOWSKA W POLSCE*)

Spółdzielczość żydowska w Polsce przedwojennej.

Spółdzielczość żydowska w b. zaborze rosyjskim.

Ruch spółdzielczy wśród Żydów w Polsce datuje się formalnie od 1898 roku, ściślej od chwili założenia w Wilnie „I Wileńskiego Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego dla rzemieślników i drobnych kupców żydowskich". Była to — nawiasem mówiąc — pierwsza wogóle spółdzielnia żydowska w b. Imperjum Rosyjskiem i istnieje po dzień dzisiejszy, należąc do „Związku Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce".

Aczkolwiek formalnie rok 1898 uważany jest jako rok powstania spółdzielczości żydowskiej, to jednak zaznaczyć należy, iż hasło samopomocy spółdzielczej, wyrażone w słynnem powiedzeniu Hilela Starego (I w. przed Chr.): „o ile nie ja sam sobie dopomogę, to któż mi dopomoże, a o ile ja tylko sobie pomogę, to kim jestem?" stale nurtowało w umysłach i przejawiało się w praktyce narodu żydowskiego we wszystkich krajach jego rozproszenia i po wszystkie czasy. Bardzo rozpowszechnioną formą pomocy koleżeńskiej były t. zw. tow. „Gemilas Chesed", zakładane bądź jako organizacje samodzielne, bądź jako instytucje pomocnicze przy różnych kahałach, korporacjach zawodowych lub synagogach. Były to towarzystwa koleżeńskiej bezprocentowej pomocy kredytowej,

*) Niniejsza praca stanowi treść referatu, przedstawionego przez p. Red. *A. Prowalskiego* Komisji Kredytowej Komitetu dla Zbadania Potrzeb Gospodarczych Ludności Żydowskiej w Polsce przy Instytucie Badań Spraw Narodowościowych.

w których element samopomocy bardzo często współzawodniczył z elementem filantropijnym. Pod koniec XIX wieku, gdy idea spółdzielczej samopomocy kredytowej, opartej na zdrowej kalkulacji gospodarczej w myśl haseł głoszonych przez Schultzego z Delitsch dotarła również i do dawnej Rosji, wtedy również i ludność żydowska zaczęła stopniowo przekształcać swe stare, tradycyjne tow. „Gemilas Chesed" w nowoczesne spółdzielnie kredytowe.

Rozwój spółdzielczości żydowskiej napotkał na b. wielkie przeszkody natury formalnej ze strony rosyjskich sfer rządowych. Uzyskanie zezwolenia na założenie jakiejkolwiek żydowskiej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej było do roku 1902 połączone z b. wielkim wysiłkiem i nadzwyczajną „protekcją", a od tego roku otwarcie nowych żydowskich kas pożyczkowo-oszczędnościowych zostało całkowicie wstrzymane z powodu rozporządzenia ówczesnego rosyjskiego Ministra Finansów, w myśl którego $^2/_3$ członków Rady i Zarządu każdego nowozałożonego towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowego miało się składać z chrześcjan, a tylko $^1/_3$ z żydów. Dopiero po 1905 roku, gdy wydana została nowa rosyjska ustawa o towarzystwach drobnego kredytu i wprowadzony został pewien liberalizm również i do tej dziedziny życia publicznego, idea spółdzielczej samopomocy — zwłaszcza w dziedzinie drobnego kredytu — zatacza coraz szersze kręgi na ulicy żydowskiej, tak że w chwili wybuchu wojny światowej liczba żydowskich kas pożyczkowo-oszczędnościowych w b. zaborze rosyjskim dochodzi do 222 (w całej Rosji przedwojennej było 600 takich kas żydowskich).

Według danych zebranych drogą ankiety żydowskie kasy pożyczkowo-oszczędnościowe udzielały swym członkom kredytu w ramach ściśle dla każdej instytucji w jej statucie ograniczonych. Maksymalna suma kredytu dla jednego członka wynosiła 150, 300, 600 a w wypadkach wyjątkowych nawet 1200 rubli, prócz operacyj kredytowych kasy pożyczkowo-oszczędnościowe zajmowały się również operacjami pośredniczącemi dla rzemieślników tak przy zakupie surowców, jak i przy sprzedaży wyrobów rzemieślniczych.

Statystyka 178 spółdzielni (za 1913 r.) wykazuje 101.347 zorganizowanych członków i 4.895.000 dolarów, czyli około 44 miljonów złotych kapitału obrotowego, z czego na udziały i rezerwy przypada przeszło 7,8 miljonów złotych, na wkłady—32,8 miljonów złotych (75% kapitału obrotowego), a na kredyty uzyskane zzewnątrz—1,1 miljona złotych. Saldo udzielonych kredytów wynosiło wówczas 36,6 miljonów złotych (83% ogólnej sumy kapitału obrotowego), pozostałe zaś fundusze (17%) były w przeważnej swej części ulokowane bądź w gotówce lub papierach pupilarnych, bądź w innych instytucjach jako rezerwa kasowa, a w niektórych wypadkach nawet w nieruchomościach.

Przeciętny udział (wraz z rezerwami), przypadający na jednego członka tych kas, wynosił 75 złotych, przeciętna suma wkładów — 315 złotych, saldo zaciągniętych kredytów — 11 złotych, a saldo udzielonej pożyczki — 360 złotych; przeciętna pożyczka wynosiła 60 dolarów (540 złotych).

O rozwoju żydowskich kas pożyczkowo-oszczędnościowych w b. zaborze rosyjskim świadczyć może następujące zestawienie, dotyczące 110 instytucji:

Rok	Ogólna suma bilansu	Wkłady	Kredyty udzielone
	w dolarach		
1907	1.480.000	72.000	1.270.000
1908	1.985.000	1.020.000	1.700.000
1909	2.600.000	1.510.000	2.200.000
1910	3.500.000	2.218.000	2.900.000
1911	4.675.000	2.500.000	3.850.000

Swoje powstanie i rozwój zawdzięczają żydowskie kasy pożyczkowo-oszczędnościowe w b. zaborze rosyjskim towarzystwu J. C. A. (Jewish Colonisation Association), założonemu przez barona *Hirscha* w 1891 roku jako fundacja wieczysta z kapitałem zakładowym 20 miljonów franków. Oddział tego towarzystwa w Petersburgu udzielał ludności żydowskiej wszelkiej pomocy organizacyjnej w kierunku zakładania nowych kas, a kasom — pomocy fachowej i materjalnej w postaci kredytów długoterminowych. Dzięki gorliwej i sumiennej pracy działaczy miejscowych żydowskie kasy pożyczkowo-oszczędnościowe zyskały całkowite zaufanie ludności miejscowej, a tem samem środki obrotowe w postaci wkładów. Przeważnie były to wkłady terminowe (51,9% ogólnej sumy wkładów), za które płacono 7% w stosunku rocznym; za wkłady à vista (48,1%) płacono tylko 5%. Systematyczny wzrost wkładów i udziałów przyczynił się do tego, że udział kredytów uzyskanych zzewnątrz (zwłaszcza z tow. J.C.A.) spadł z 13,6% w roku 1909 do 2,9% w roku 1913.

Oprócz wyżej wspomnianych kas pożyczkowo-oszczędnościowych, obsługujących przeważnie rzemieślników i drobnych kupców, istniało w b. zaborze rosyjskim — zwłaszcza w większych miastach — kilkadziesiąt t. zw. towarzystw wzajemnego kredytu, zrzeszających kupców i przemysłowców.

O działalności i rozwoju tych towarzystw brak jednak jakichkolwiek bliższych danych statystycznych.

Dla uzupełnienia obrazu należy dodać, że począwszy od 1905 roku pojawiły się na ulicy żydowskiej również i nieliczne robotnicze kooperatywy spożywcze i spółdzielnie rzemieślnicze dla zakupu surowców i sprzedaży wyrobów rzemieślniczych. Ruch spółdzielczy wśród robotników żydowskich był jednak w praktyce hamowany przez władze carskie, a zwłaszcza przez „ochranę", która wszędzie węszyła „kramołę".

Żydzi a spółdzielczość w b. zaborze austrjackim.

Zupełnie inaczej przedstawia się stosunek ludności żydowskiej do spółdzielczości w b. zaborze austrjackim. Obok nielicznej garstki społecznych instytucyj kredytowych znajdujemy tu setki prywatnych przedsiębiorstw bankowych, podszywających się jedynie pod nazwę spółdzielni i korzystających z dobrodziejstw i przywilejów obowiązującego przed wojną w Małopolsce prawa o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych. Instytucje te — popularnie zwane „kasy familijne" — były wielką plamą w historji żydowskiego ruchu spółdzielczego w Polsce, a to tem czarniejszą, że większość tych „spółdzielni" (600) była nawet zrzeszona w specjalnym związku rewizyjnym — w t. zw. „Powszechnym Związku na własnej pomocy opartych galicyjskich stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych we Lwowie".

Ksiądz Patron *Adamski*, wspominając o tych „spółdzielniach", powiada—z pewną coprawda przesadą—że „przed wojną przecież w niektórych małopolskich miasteczkach było po 60—70 spółdzielni kredytowych, t. zw. spółdzielni „rodzinnych" żydowskich, urządzanych na to, żeby po zebraniu jakich 20 tysięcy koron wkładów zbankrutować". Według informacji podanych przez Dr. *Kłapkowskiego* („Spółdzielczość w Rolnictwie Polskiem"), „obok polskich spółdzielni (w Małopolsce) rozwijały się także gęsto żydowskie, wśród których na ogólną liczbę 779 było w 1911 roku 760 tow. zaliczkowych i 19 innych. Znaczna część tych tow. zaliczkowych była zwyczajnemi spółkami rodzinnemi, podszywającemi się pod nazwę spółdzielczą i uprawiającemi brutalny wyzysk ludności miejscowej, zwłaszcza rolniczej. Spółdzielnie żydowskie nie należały w znacznej ilości do żadnego Związku, kilka należało do polskiego Związku Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie, przeważna zaś ich część na-

leżała do własnego Powszechnego Związku na własnej pomocy opartych galicyjskich stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych we Lwowie, utworzonego w 1901 roku, aby tym sposobem uczynić zadość wymaganiom austrjackiej ustawy, wydanej potem w 1903 r. a nakładającej na spółdzielnie przymus rewizji, co najmniej raz na dwa lata".

Tyle spółdzielcy — Polacy. Ale i ze strony żydowskiej stale wskazywano na ujemny charakter tych quasi — spółdzielni. Dr. *Józef Tenenbaum* w swej pracy „Żydowskie problemy gospodarcze w Galicji" powiada, że „licznie po Galicji rozsiane Kasy Zaliczkowe z wyjątkami, które tu chętnie podnosimy, nie są niczem innem jak prywatnemi przedsiębiorstwami eskontowemi o małym kapitale zakładowym, a więc zdanemi na reeskont bankowy i pełniącemi w tej funkcji rolę dość drogiego pośrednika. Prócz wysokiej stopy procentowej musi członek takiego towarzystwa uiszczać prowizje kwartalne i należytości kancelaryjne do wysokości takiej, że obciążenie w całości przechodzi 11%, a do tego wymagane bywają gwarancje, które wykluczają wszelkie ryzyko. Członkowie nie mają żadnej lub prawie żadnej ingerencji w sprawach administracji, a to dokumentuje dostatecznie prywatny charakter banczków". Według informacji tegoż autora około 998 czyli 59,1% wszystkich towarzystw w Galicji miało być w ręku Żydów. Były to przeważnie t. zw. „banczki familijne".

Co się tyczy wspomnianej wyżej nielicznej garstki żyd. społecznych instytucyj kredytowych, to w Małopolsce istniało przed wojną 21 t. zw. związków kredytowych, założonych i wspieranych przez oddział tow. J. C. A. w Wiedniu. Ogólna liczba członków tych spółdzielni wynosiła 24.952, z czego 48,5% przypadało na drobnych kupców, 22,3% na rzemieślników, 11,1% na kupców i przemysłowców i 18,1% na innych. Również i te instytucje, jak podobne do nich kasy pożyczkowo oszczędnościowe w b. zaborze rosyjskim, zasilały swych członków tanim i dogodnym kredytem, różniły się one jednak od kas pożyczkowo-oszczędnościowych tem, że miały one bardziej charakter instytucyj filantropijnych, a ich kierownictwo spoczywało w rękach małej garstki narzuconych przez wiedeńską J. C. A. t. zw. mężów zaufania, reprezentujących na walnych zgromadzeniach tych instytucji 600 głosów (na zasadzie bowiem ustawy austrjackiej prawo głosu przysługiwało nie każdemu poszczególnemu członkowi, lecz każdemu pojedyńczemu udziałowi). Cytowany już wyżej Dr. *Tenenbaum* powiada, że system protekcyjny i zła gospodarka (panujące w tych kasach) udaremniają dobre zamiary filantropów.

Przeciętna suma kapitałów obrotowych na jedną spółdzielnię wynosiła tu 233.100 złotych, a na jednego członka 187 złotych; przeciętna pożyczka wynosiła 417 złotych.

Wobec tego, że mężami zaufania wspomnianych towarzystw założonych przez tow. J. C. A. byli ludzie, stojący zdala od masy żydowskiej, przystąpiła organizacja Sjońska w Małopolsce do akcji w kierunku zakładania ludowych spółdzielni kredytowych zbudowanych na zasadach demokratycznych. Inicjatorem tego ruchu był dr. *Markus Braude*, późniejszy senator Rzeczypospolitej a obecny Kurator Instytutu Nauk Judaistycznych w Warszawie. Założona przezeń instytucja — „Unja Kredytowa", jednak „tak daleką była od ideału tego, czem być powinna, że choć niewątpliwie starała się przysłużyć naszemu (żydowskiemu) ludowi i w miarę sił spełniła ciążące na niej obowiązki, to jednak większego znaczenia nie zdołała osiągnąć i jest (była) daleką, bardzo daleką od wyników, jakimi się inne banki ludowe i narodowe mogą wykazać" (Dr. *J. Tenenbaum*). „Unja Kredytowa" posiadała kilka filji prowincjonalnych; część tych filij przekształciła się z biegiem czasu w samodzielne instytucje, a nieco później (w pierwszym okre-

sie powojennym) zostały nawet zfuzjonowane z miejscowymi Związkami Kredytowemi.

Wpływ wojny światowej na spółdzielczość żydowską w Polsce.

Wojna światowa doszczętnie prawie zniszczyła wszystkie przedwojenne żydowskie spółdzielnie kredytowe tak w b. zaborze rosyjskim, jak i w Galicji. Również i nieliczne inne spółdzielnie żydowskie uległy zniszczeniu, za wyjątkiem może tylko spółdzielni rzemieślniczych w Białymstoku i Wilnie. Na początku wojny powstały nawet niektóre żyd. spółdzielnie rzemieślniczo-wytwórcze (t. zw. artele), produkujące przeważnie dla armij. Nieco później, bo za czasów okupacji i w okresie kontyngentów żywnościowych powstały liczne żyd. „konsumy", bądź to jako odrębne jednostki, bądź to jako sekcje żywnościowe przy wszelkiego rodzaju instytucjach filantropijnych, zawodowych czy też kulturalnych lub nawet synagogach. Największą pod tym względem inicjatywę wykazały żyd. partje robotnicze oraz związki rzemieślnicze. Równocześnie pojawiło się na ulicy żydowskiej b. wiele fałszywych spółdzielni spożywczych, korzystających z przydziału kontyngentowego na równi ze spółdzielniami społecznemi. Był to objaw bezwarunkowo niezdrowy, zwalczany przez żydowską opinję społeczną, lecz bezskutecznie. Stan ten istniał dość długo, bo aż do chwili wprowadzenia wolnego handlu, gdy wszelka racja bytu różnych spekulacyjnych „kooperatyw" zupełnie ustała.

Dla uzupełnienia powyżej nakreślonego obrazu należy dodać, że okupacji niemieckiej zawdzięczają Żydzi w Polsce jeden objaw dodatni, mianowicie: powstanie żydowskiej spółdzielczości rolniczej, wtedy bowiem pewna część ludności żydowskiej zajęła się uprawą roli i warzyw na zasadach wspólnej pracy. Pierwsza taka spółdzielnia powstała w Różanie Grodzieńskiej w r. 1916.

Spółdzielczość żydowska w okresie wskrzeszenia Państwa Polskiego

W chwili wskrzeszenia Niepodległego Państwa Polskiego jedyną prawie i wyłączną formą spółdzielczości w kraju były już wyżej wspomniane stow. spożywcze. Pozatem rzemieślnicy zaczęli wówczas tworzyć również i spółdzielnie surowcowe na wzór spółdzielni rzemieślniczych w Niemczech. W tym celu została nawet w Warszawie założona Centralna Żydowska Spółdzielnia Rzemieślnicza, lecz brak sił wyszkolonych i nieudolna gospodarka doprowadziły do upadku tej tak pożytecznej instytucji. Nie pomogły jej nawet dość znaczne kredyty (właściwie wsparcia) uzyskane z Amerykańskiego Komitetu Ratunkowego. Największy rozwój wykazały wówczas spółdzielnie robotnicze, pozostające pod wpływami poszczególnych żydowskich partyj robotniczych. Większość tych spółdzielni przystąpiła do założonego w 1919 r. Związku Robotniczych Stowarzyszeń Spożywczych.

W tym samym okresie (w 1919 r.) powstała myśl reaktywowania przedwojennych i założenia nowych żydowskich spółdzielni kredytowych w Polsce, jakoteż specjalnej organizacji patronackiej w postaci Związku. Po dłuższych przygotowaniach wstępnych i po kilku nieudanych próbach zwołano do Warszawy na dzień 28 lutego 1921 r. dwudziestu kilku działaczy spółdzielczych i powołano do życia „Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce", któremu w grudniu 1922 r. Państwowa Rada Spółdzielcza udzieliła prawa rewizji.

W krótkim czasie po założeniu Związku (14 kwietnia 1921 roku) wspomniany już wyżej Amerykański Komitet Ratunkowy (J. D. C.) zwołał do Warszawy t. zw. „Konferencję Odbudowy", której zadaniem było szczegółowe omówienie wszelkich zagadnień związanych z odbudową żydowskiego życia gospodarczego w Polsce. Bardzo wiele miejsca poświęcono m. in. sprawom spółdzielczym,

a wyłoniony przez Konferencję „Komitet Odbudowy“ miał w pierwszym rzędzie założyć Centralny Bank Żydowski z kapitałem zakładowym w wysokości jednego miljona dolarów. Nieco wcześniej i tow. J. C. A. reaktywowało swą działalność w kierunku popierania żydowskiej spółdzielczości kredytowej i Polski Komitet Krajowy J. C. A. z b. p. *Stanisławem Natansonem* na czele przystąpił również do zapoczątkowanej akcji odbudowy zrujnowanego przez wojnę życia gospodarczego ludności żydowskiej w Polsce.

Z biegiem czasu nastąpiło porozumienie między Związkiem Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce a J. D. C. i J. C. A., w maju zaś 1924 roku towarzystwa J. D. C. i J. C. A. powołały do życia wspólną organizację p. n. „American Joint Reconstruction Foundation“ celem popierania spółdzielczości żydowskiej we wschodniej Europie (za wyjątkiem Z. S. R. R.). Siedzibą prawną tej organizacji jest Londyn, a biura jej mieszczą się w Berlinie

Na Wileńszczyźnie inicjatywa spółdzielcza spoczywała w rękach towarzystwa Ekopo, a w maju 1921 r. staraniem tegoż towarzystwa założono w Wilnie „Centralny Bank Ludowy Spółdzielni Żydowskich w Wilnie, spółdz. z odp. ogr.“ jako centralę dla finansowania i instruowania kredytowych i innych spółdzielni żydowskich, położonych na obszarze Kresów Wschodnich. W zakres działalności tej instytucji podciągnięto nie tylko udzielanie swym członkom wszelkiego rodzaju pożyczek, lecz również udzielanie wszelkiego rodzaju pomocy prawnej i fachowej w kierunku rozwoju ruchu spółdzielczego, w szczególności wydawanie czasopism, podręczników, ksiąg i druków oraz organizowanie wykładów i kursów dla kierowników ruchu spółdzielczego, jakoteż dokonywanie rewizji u swoich członków — instytucyj spółdzielczych. W krótkim czasie po założeniu tego banku przystąpił on wraz ze swoimi członkami — spółdzielniami do Związku Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce, a nieco później Związek założył przy Banku tym swoją ekspozyturę Wileńską.

Na terenie Małopolski akcję w kierunku odbudowy spółdzielczości żydowskiej prowadził Żydowski Komitet Ratunkowy we Lwowie, a począwszy od 1922 roku — J. D. C. wspólnie ze Związkiem i w porozumieniu z tow. J. C. A. W roku tym powstały z inicjatywy tow. J. D C. Kasy regionalne (na wzór Banku Wileńskiego) w Warszawie i Białymstoku (p. n. „Centralna Kasa Kredytu Spółdzielczego“) oraz we Lwowie (p. n. „Centralny Związek Kredytowy“).

W lutym 1923 roku odkupiło J. D. C. za 5 tysięcy dolarów powstały wówczas w Warszawie „Bank Rosyjsko-Polski S. A.“ i przekształciło go w centralę finansową dla całej żydowskiej spółdzielczości w Polsce. Nieco później nazwa tego banku została zmieniona na „Bank dla Spółdzielni S. A.“, a kasy regionalne w Warszawie, Białymstoku i Lwowie zostały jako zbędne zupełnie zlikwidowane.

Żydowska Spółdzielczość Kredytowa w pierwszym okresie powojennym.

Począwszy od 1921 roku rozpoczyna się nowa era w historji żydowskiego ruchu spółdzielczego w Polsce, era stałego i systematycznego rozwoju w ramach jednej wspólnej organizacji (Związek Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce) i przy poparciu jednej wspólnej centrali finansowej (Bank dla Spółdzielni), koncentrującej z biegiem czasu w swoich rękach wszystkie kapitały społeczne, przeznaczone jako kredyt długoterminowy dla spółdzielczości żyd. w Polsce przez tow. J. C. A. i J. D. C względnie „Foundation“.

Już w pierwszym jednak okresie swego rozwoju napotkała spółdzielczość żydowska w Polsce na wielkie i nieprzezwyciężone przeszkody natury ogólnogospodarczej (dewaluacja i inflacja waluty). Jak słusznie powiada autor wydanej w r. 1924 w Poznaniu broszury

	w markach pol			
	Ogółem		Na 1 spółdzielnię	
	1/IX 1922	1/VII 1923	1/IX 1922	1/VII 1923
Suma bilansowa	1.363.227.322	11.562.814.089	8.628.021	50.714.097
Kapitały własne	169.600.904	1.499.398.449	1.073.423	6.519.124
Wkłady	160.914.797	600.700.653	1.018.448	2.611.742
Kredyty zaciągnięte	861.639.669	5.640.199.559	5.453.416	24.522.607
Pożyczki udzielone	1.092.564.697	7.202.357.066	6.914.966	31.314.596

p. t. „Wpływ dewaluacji na rozwój spółdzielni kredytowych", „mimo ogromnego nadęcia liczb, kapitały spółdzielni własne i obce w rzeczywistej swej wartości maleją ustawicznie z miesiąca na miesiąc, w końcu już z dnia na dzień".

Gdy z jednej strony w ciągu krótkiego okresu dziesięciu miesięcy (od 1 września 1922 roku do 1 lipca 1923 r.) liczba żyd. spółdzielni kredytowych wzrosła z 158 na 230 (+45,6%), a liczba członków z 67,571 na 103,576 (+53,3%), ogólna suma bilansowa spółdzielni związkowych wzrosła nominalnie z 1.363.227.322 mkp. na 11.562.814.089 mkp. (+748%), w rzeczywistości jednak — po przeliczeniu na dolary — spadła z 161.807 dolarów na 110.122 dol. (—32%).

Rzeczywisty „rozwój" finansowy związkowych spółdzielni kredytowych za czas od 1 września 1922 roku do 1 lipca 1923 roku ilustruje powyższe zestawienie.

W ciągu drugiego półrocza 1923 r. sytuacja ulega dalszej zmianie na gorsze, a to nie tylko finansowo, lecz nawet i organizacyjnie. Z powodu bezustannej dewaluacji przeciętna suma kapitałów obrotowych na dzień 1-go stycznia 1924 roku spadła do 43 dolarów na 1 spółdzielnię i do 0,09 dol. na jednego członka, liczba zaś spółdzielni związkowych zmalała do 192, a zrzeszonych w nich członków — do 106 tysięcy.

Jak wielkie straty poniosła spółdzielczość żydowska z powodu dewaluacji zaświadczy fakt, że wyasygnowane przez J. D. C. w 1922 i 1923 r. dla związkowych spółdzielni kredytowych fundusze w wysokości około 320.000 dolarów stopniały do 3-ch zaledwie tysięcy dolarów (w styczniu 1924 r.). Była to $^1/_3$ część wszystkich przeznaczonych swego czasu przez Amerykański Komitet Ratunkowy kredytów na cele odbudowy spółdzielczości żydowskiej w Polsce. Do odbudowy jednak ruchu kapitały te nie przyczyniły się i zostały z powodu dewaluacji zupełnie stracone.

Powtórna odbudowa i dalszy rozwój Spółdzielni Kredytowych zrzeszonych w Związku Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce

Rok 1924 żydowska spółdzielczość kredytowa rozpoczęła w nader ciężkich warunkach gospodarczych, lecz z wiarą w lepsze jutro i w siłę twórczą kooperacji. Młody jeszcze wówczas Związek Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce i jego również młodzi kierownicy wytrwali na stanowisku i szerząc wśród ludności żydowskiej hasła samopomocy, nawoływali również i działaczy oraz pracowników poszczególnych spółdzielni do wytrwania na swych stanowiskach. Nie jeden działacz spółdzielczy nie wytrzymał i opuścił swe stanowisko, nie jedna też spółdzielnia została z powodu kryzysu walutowego całkowicie zlikwidowana, a te które pozostały przy życiu nie jednego straciły członka, który zwątpił w siłę zbawienną współpracy gospodarczej. Dlatego też — począwszy od stycznia 1924 roku — spoty-

skich		w dolarach am.					
Na 1 członka		Ogółem		Na 1 spółdzielnię		Na 1 członka	
1/IX 1922	1/VII 1923	1/IX 1922	1/VII 1923	1/IX 1922	1/VII 1923	1/IX 1922	1/VII 1923
2?.175	*111.636*	**161.807**	**110.122**	1.024	483	*2,40*	*',07*
2.513	*14.476*	**20.131**	**14.280**	127	62	*0,30*	*0, 4*
2.384	*5 800*	**19.100**	**5 721**	121	25	*0,28*	*0,06*
12.775	*54.455*	**102.272**	**53 716**	647	234	*',52*	*0,52*
16. 86	*69 537*	**129.681**	**68 594**	821	298	*1,92*	*0,66*

kamy się ze zmniejszeniem liczby spółdzielni związkowych i zrzeszonych w nich członków przy równoczesnym jednak wzroście wszystkich pozycji bilansu. Dopiero w drugiej połowie 1925 roku zaczyna systematycznie wzrastać zarówno liczba spółdzielni związkowych jak i zrzeszonych w nich członków.

Od tej chwili rozpoczyna się stały i systematyczny rozwój spółdzielni kredytowych, zrzeszonych w Związku Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce.

Ilustruje to dobitnie następujące zestawienie.

Jak widać z poniższego zestawienia, kapitały własne spółdzielni — mimo silnego wzrostu zrzeszonych członków — wzrosły (w porównaniu ze stanem dnia 1.VIII 1924 r.) z trzech złotych na członka do 90 zł., wkłady — z 3,5 do 329 zł., saldo zaciągniętych kredytów — z 10 zł. do 92 złotych, a saldo kredytów udzielonych wzrosło z 16 złotych do 457 złotych. Charakterystycznym i ze wszechmiar dodatnim jest fakt, że gdy w pierwszym jeszcze okresie spółdzielnie związkowe pracowały przeważnie funduszami, uzyskanemi z zewnątrz, zwłaszcza z „Foundation" (60% wszystkich środków obrotowych), to w połowie 1930 roku kredyty zaciągnięte stanowią zaledwie 18% ogólnej sumy kapitałów obrotowych spółdzielni związkowych, ustępując pierw-

Data		Ilość spółdzielni	Liczba członków	Kapitały własne	Wkłady	Saldo zaciągn. kredytów	Saldo udzielonych kredytów
				w tysiącach złotych			
1/I	1924	**192**	*93.000*	17	10	15	
1/IV	„	**144**	*75.000*	47	90	150	251
1/VIII	„	**143**	*67.125*	210	238	683	1 070
1/I	1925	**175**	*50.010*	605	796	1.076	2.239
1/I	1926	**215**	*72.873*	2.220	2.520	1.883	4.878
1/VII	„	**276**	*'9.464*	2.955	4.759	3.872	9.989
1/I	1927	**230**	*? 4.544*	4.066	10.186	6.683	19.125
1/VII	„	**362**	*137.463*	6.036	15.418	10.912	31 202
1/I	1928	**372**	*48.116*	7.566	20.408	13.343	38 823
1/VII	„	**458**	*174. 90*	10.484	30.328	16.727	55.028
1/I	1929	**480**	*86.686*	12 437	39.314	16.890	64.292
1/VII	„	**498**	*196.726*	14.943	44.884	19.447	73.569
1/I	1930	**511**	*98.905*	16.564	57.622	19.109	84.869
1/VII	„	**540**	*206.496*	18.641	67.893	19.086	94.264

szeństwa wkładom i wyrównując się prawie z kapitałami własnemi spółdzielni.

Reorganizacja Powszechnego Związku we Lwowie.

Założony przed wojną we Lwowie, a patronujący przeważnie t. zw. banczkom familijnym „Powszechny Związek na własnej pomocy opartych stowarzyszeń gospod. i zarobk." korzystał z przyznanego mu przed wojną prawa rewizji i prowadził żywot wegetujący, pokrywając swą firmą różnego rodzaju familijne spółdzielnie kredytowe i towarowe, których plaga przeniosła się również i do b. Kongresówki. W miarę „rozwoju" tego rodzaju „spółdzielni", ubiegających się o przynależność do jakiegokolwiek związku rewizyjnego ze względu na szereg przywilejów podatkowych i specjalnych uprawnień, Związek Powszechny stopniowo powracał do życia, a to tem szybciej, że popularny już wówczas i powszechnie uznany „Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce" bardzo ostro zwalczał wszelkiego rodzaju quasi—spółdzielnie, dla których jedyną „deską ratunku" pozostał wspomniany już wyżej Związek Powszechny. W roku 1927 Związek Powszechny został reaktywowany z biegiem czasu przystąpiły doń również i te nieliczne spółdzielnie społeczne, którym dostęp do Związku Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce był uniemożliwiony ze względu na zasady spółdzielczo-organizacyjne przestrzegane przez ten Związek, a mianowicie: apartyjność, ponadstanowość, niezależność od jakichkolwiek organizacji gospodarczych i t p. Dzięki temu spotykamy obecnie w Związku Powszechnym obok przed- i powojennych banków familijnych, obsługujących w niektórych wypadkach i ludność nieżydowską (zwłaszcza ukraińską) również i pewną część spółdzielni społecznych, lecz zawsze prawie w takich miejscowościach, gdzie od wcześniejszego już czasu funkcjonuje inna spółdzielnia kredytowa, zrzeszona w „Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce". Pozatem do „Związku Powszechnego" należał i należy nadal cały szereg spółdzielni handlowych, „ideowo" zbliżonych do typu „kas familijnych".

Założenie Związku Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych.

Z początkiem 1928 roku powstał w Warszawie trzeci z rzędu żydowski Związek Rewizyjny p. n. „Związek Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce", który jakoby miał — zgodnie ze swą nazwą — zjednoczyć żydowskie spółdzielnie kredytowe, obsługujące żydowskie sfery kupieckie. W rzeczywistości Związek ten jest ekspozyturą finansową partji ortodoksyjnej „Aguda". Nie brak w nim również spółdzielni familijnych.

Żydowska Spółdzielczość Kredytowa w Polsce.

Liczba i rozmieszczenie Żydowskich Spółdzielni Kredytowych.

Z początkiem 1930 roku wszystkie trzy żydowskie Związki rewizyjne liczyły ogółem 786 Spółdzielni Kredytowych, z czego:

536 przypada na „Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce",

145 na „Powszechny Związek" we Lwowie i

105 na „Związek Żyd. Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce".

Rozmieszczenie tych spółdzielni w poszczególnych województwach według związków ilustruje następujące zestawienie:

Województwo	Zw. Żyd. Towarzystw Spółdzielczych w Polsce	Związek Powszechny	Zw. Żyd. Kup Stow. Spółdz.
Warszawa miasto	13	3	5
Białostockie . .	60	3	2
Kieleckie. . . .	54	22	30
Krakowskie. . .	16	8	2
Lubelskie . . .	69	17	25
Lwowskie . . .	24	20	2
Łódzkie	49	5	7
Nowogródzkie. .	38	1	—
Poleskie	36	9	5
Pomorskie . . .	1	—	—
Poznańskie . .	2	—	—
Stanisławowskie .	13	9	2
Śląskie	3	—	—
Tarnopolskie . .	17	26	2
Warszawskie . .	63	5	19
Wileńskie . . .	42	—	1
Wołyńskie . . .	36	17	3

Najmniejszą, stosunkowo, ilość spółdzielni żydowskich wykazują województwa małopolskie, ale dzięki energicznej i wytężonej pracy pionierskiej ekspozytury lwowskiej Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce liczba ta wzrasta z roku na rok, zwłaszcza w ostatnim okresie, o czem świadczyć może poniższe zestawienie dotyczące wzrostu spółdzielni zrzeszonych we wspomnianym Związku za czas od 1 stycznia 1926 roku do dnia 1 stycznia 1930 r.

Co się zaś tyczy Związku Powszechnego, to aczkolwiek założony przed wojną jeszcze w Galicji, liczy on jednak w okresie sprawozdawczym zaledwie 63 spółdz. w czterech województwach małopolskich, podczas gdy przeważającą większość swych zwolenników (82) posiada on w b. zaborze rosyjskim. Stało się to dzięki temu, że t. zw. „banczki familijne" przedostały się również i do b. zaboru rosyjskiego, a w szczególności do województw Kieleckiego, Lubelskiego i Wołyńskiego.

O ile chodzi o gęstość sieci spółdzielczej, to zaznaczyć należy, że ustalona jeszcze na Zjeździe organizacyj-

Województwo	1/I 1926	1/I 1927	1/I 1928	1/I 1929	1/I 1930	W procentach 1/I 1926	1/I 1927	1/I 1928	1/I 1929	1/I 1930
Białostockie	21	37	40	55	60	100	119	129	177	193
Kieleckie	34	29	34	49	54	100	121	141	204	225
Krakowskie	4	8	10	14	16	100	200	250	350	400
Lubelskie	37	44	49	64	69	100	119	132	173	186
Lwowskie	7	10	14	18	24	100	143	200	257	343
Łódzkie	27	26	31	40	49	100	96	115	148	181
Nowogródzkie	28	28	29	36	38	100	100	103	128	136
Poleskie	14	22	28	35	36	100	157	200	250	257
Pomorskie	—	—	—	—	1	—	—	—	—	100
Poznańskie	1	1	2	2	2	100	100	200	200	200
Stanisławowskie	7	8	11	12	13	100	114	157	171	185
Śląskie	—	—	—	3	3	—	—	—	100	100
Tarnopolskie	7	10	10	16	17	100	143	143	230	243
Warszawskie	26	44	56	73	76	100	122	155	203	211
Wileńskie	74	37	39	41	42	100	109	115	121	123
Wołyńskie	58	23	24	34	36	100	128	133	190	200
Razem	331	327	377	492	536	100	119	137	179	195

nym Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych zasada, że w jednej miejscowości istnieć może tylko jedna żydowska spółdzielnia kredytowa, została utrzymana w mocy przez cały prawie czas istnienia Związku. Jedynie w większych ośrodkach o bardzo znacznej ludności żydowskiej istnieje równolegle kilka związkowych spółdzielni kredytowych. Wszystkie Spółdz. Kredytowe tego Związku (536) znajdują się w 451 miejscowościach, przyczem w 404 miejscowościach funkcjonuje po jednym spółdzielczym banku związkowym, w 3-ch — po 2 banki spółdzielcze, w 9-iu — po 3 spółdzielnie, w 4-ch — po 4, w jednem mieście (Lublin)—6, w jednem znów (Łódź) — 8 zw. banków spółdzielczych i w jednem wreszcie 13 (Warszawa).

Co się zaś tyczy spółdzielni kredytowych, zrzeszonych w Związku Powszechnym (145), to mieszczą się one w 106 miejscowościach, przyczem w 81 miejscowościach wspomniany Związek posiada po jednej spółdzielni, w 15 miejscowościach—po 2 spółdzielnie, w 8 iu—po 3 spółdzielnie, w jednej — 4 spółdzielnie i wreszcie w jednej—sześć spółdzielni kredytowych. Tu należy dodać, że zaledwie 9 spółdzielni na terenie b. zaboru rosyjskiego i 20 z Małopolski zrzeszonych w „Związku Powszechnym" znajduje się w takich miejscowościach, gdzie niema innej spółdzielni kredytowej, należącej do Związku Żyd. Tow. Spółdz., wszystkie inne „kredytówki" Powszechnego Związku funkcjonują obok starszych od nich innych spółdzielni, zrzeszonych w Związku warszawskim. Tłumaczy się to nie tylko charakterem familijnym znacznej ilości spółdzielni „Powszechnego Związku", lecz również momentem „konkurencyjnym" pewnej kategorji spółdzielni społecznych.

W „Związku Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych" zrzeszone w nim spółdzielnie (105) funkcjonują w 93 miejscowościach, w tem w 85 miejscowościach po jednej spółdzielni, w sześciu—po 2 spółdzielnie, w jednej—trzy spółdzielnie, a w jednej — pięć. W 78 miejscowościach spółdzielnie te funkcjonują obok spółdzielni zrzeszonych w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce (w niektórych z tych miejscowości funkcjonują pozatem jeszcze Spółdzielnie Kredytowe Związku Powszechnego).

Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce									Powszechny Związek							Zw. Żyd. Kup. Stow. Sp.					
	Liczba spółdz.	Liczba miast	w tem z 1 sp.	z 2 sp.	z 3 sp.	z 4 sp.	z 6 sp.	z 8 sp.	z 13 sp.	Liczba spółdz.	Liczba miast	w tem z 1 sp.	z 2 sp.	z 3 sp.	z 4 sp.	z 6 sp.	L. spółdz.	L. miast	w tem z 1 sp.	z 2 sp.	z 3 sp.	z 5 sp.
Razem . . .	**536**	*451*	404	31	9	40	1	1	1	**145**	*106*	81	15	8	1	1	**105**	*93*	85	6	1	1
Warszawa—miasto	**13**	*1*	—	—	—	—	—	—	1	**3**	*1*	—	—	1	—	—	**5**	*1*	—	—	—	1
Białostockie . . .	**60**	*52*	46	4	2	—	—	—	—	**3**	*2*	1	1	—	—	—	**2**	*2*	2	—	—	—
Kieleckie	**54**	*44*	38	3	2	1	—	—	—	**22**	*16*	12	2	2	—	—	**30**	*25*	21	3	1	—
Krakowskie . . .	**16**	*13*	12	—	—	1	—	—	—	**8**	*5*	2	3	—	—	—	**2**	*2*	2	—	—	—
Lubelskie	**69**	*56*	48	6	1	—	1	—	—	**17**	*15*	13	2	—	—	1	**25**	*23*	21	2	—	—
Lwowskie . . .	**24**	*20*	17	2	1	—	—	—	—	**20**	*13*	10	2	—	—	—	**2**	*2*	2	—	—	—
Łódzkie	**49**	*38*	33	4	—	—	—	1	—	**5**	*5*	5	—	—	—	—	**7**	*6*	5	1	—	—
Nowogródzkie . :	**38**	*33*	29	3	1	—	—	—	—	**1**	*1*	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Poleskie	**36**	*30*	27	1	1	1	—	—	—	**9**	*8*	7	1	—	—	—	**5**	*5*	5	—	—	—
Pomorskie	**1**	*1*	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Poznańskie . . .	**2**	*2*	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stanisławowskie .	**13**	*12*	11	1	—	—	—	—	—	**9**	*8*	7	1	—	—	—	**2**	*2*	2	—	—	—
Śląskie	**3**	*3*	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie . . .	**17**	*16*	15	1	—	—	—	—	—	**26**	*14*	7	3	3	1	—	**2**	*2*	2	—	—	—
Warszawskie . . .	**63**	*60*	57	3	—	—	—	—	—	**5**	*5*	5	—	—	—	—	**19**	*19*	19	—	—	—
Wileńskie	**42**	*39*	38	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**1**	*1*	1	—	—	—
Wołyńskie	**36**	*31*	27	3	1	—	—	—	—	**17**	*13*	11	—	2	—	—	**3**	*3*	3	—	—	—

Powracając znów do największego i najpoważniejszego Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce należy zaznaczyć, że spółdzielnie kredytowe zrzeszone w tym związku należą do czterech odrębnych grup. Największą ilość spółdzielni (466) wykazuje grupa t. zw. „Banków Ludowych" (powszechnych spółdzielni kredytowych); drugie miejsce zajmują t. zw. „Banki Kupieckie", czyli spółdzielnie średniego kredytu (60), następnie idą rolnicze spółdzielnie kredytowe (9), a pod koniec jako unicum akademicka spółdzielnia kredytowa (obecnie są już dwie takie spółdz.). Dla ścisłości należy zeznaczyć, ze wspomnianych 466 banków ludowych znajduje się w 441 miejscowościach, przyczem zaledwie w 17 większych miastach istnieje równolegle więcej, niż po jednym banku ludowym. Z wspomnianych zaś wyżej 60 spółdzielni średniego kredytu w 46 miastach funkcjonują one równolegle z bankami ludowemi.

Czas powstania żyd. spółdzielni kredytowych (według związków) ilustruje nast. zestawienie:

Rok założenia Sp-ni	1883	18 6	1888	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1903	1904	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Zw. Ż. T. Sp ogółem						**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**2**	**1**	**12**	**10**	**3**	**4**	**3**	**6**	**5**	**3**	**1**	**3**	**8**	**25**	**106**	**27**	**15**	**46**	**117**	**70**	**38**	**8**
w tem: powszechn.						2	1	3	2	1	2	1	12	10	3	3	3	5	5	3	1	3	8	25	100	24	10	31	105	55	31	7
rolnicze																												2	3	4		
urzędnicze																													1			
średn. kred.																1		1							6	3	5	13	8	11	7	1
Zw. Powszechny ogółem	**1**		**1**	**2**	**1**	**1**			**2**			**2**	**1**		**2**		**2**							**2**	**4**	**5**	**3**	**14**	**22**	**24**	**24**	**6**
w tem: Małopolska	1		1	2	1	1			2			2	1		2		2							1	2	2	2	7	12	6	12	3
b. zab. ros.																								1	2	3	1	7	10	18	1	3
Zw. Ż. Kup. St. Spółdz.		**1**											**1**	**2**											**1**	**1**	**1**	**1**	**10**	**16**	**28**	**19**

Pod koniec tego rozdziału należy dla ścisłości zaznaczyć, że 11 spółdzielni „Powszechnego Związku" należy jednocześnie do „Związku Żyd. Kup. Stowarzyszeń Spółdzielczych", przyczem 6 spółdzielni podało równocześnie swoje dane statystyczne w rocznikach obu wspomnianych Związków. Ze spółdzielni „Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce" zaledwie jedna figuruje równocześnie jako członek „Związku Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych".

Liczba członków zrzeszonych w żyd. spółdzielniach kredytowych.

Ogólna liczba członków uwzględnionych w rocznikach statystycznych 748 żyd. spółdzielni kredytowych dochodzi do 248.792, z czego na 522 spółdz. Zw. Żyd. Tow. Spółdz. przypada 200.495 członków (przeciętnie 384 członków na jedną spółdzielnię), na 119 spółdzielni Powszechnego Związku — 35,900 członków (przeciętnie 302 członków na spółdzielnię) i na 77 spółdzielni Zw. Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych 12,397 członków (161 członków na spółdzielnię).

Biorąc za podstawę wyniki spisu ludności z 1921 roku dochodzimy do wniosku, że przeszło trzecia część ludności żydowskiej w Polsce (licząc jedną rodzinę żydowską na 5 osób) zrzeszona jest w spółdzielniach kredytowych, należących do Związku Żydowskich Tow. Spółdziel-

czych w Polsce (większa część członków innych dwóch związków należy równocześnie do spółdzielni Związku Warszawskiego). Dla ścisłości należy jednak zaznaczyć, że nie wszędzie stosunek zrzeszonych w spółdz. związkowych członków do ogółu ludności żydowskiej jest jednakowy. W niektórych województwach żyd. spółdzielnie kredytowe wspomnianego Związku jednoczą w swoich szeregach ponad połowę miejscowej ludności żydowskiej (wychodząc z założenia, że każdy członek reprezentuje jedną rodzinę żydowską, składającą się przeciętnie z 5 osób). Czołowe miejsce pod tym względem zajmuje województwo Nowogródzkie. Są jednak województwa, w których spółdzielnie żydowskie obsługują znacznie mniej niż trzecią część miejscowej ludności żydowskiej. Najmniej zorganizowaną pod względem spółdzielczym jest jeszcze Małopolska, gdzie związkowe spółdzielnie obejmują zaledwie 20% ogólnej liczby Żydów, zamieszkujących tę część Państwa. Istnieją więc tu jeszcze bardzo wielkie możliwości pozyskania znaczniejszych rzesz ludności żydowskiej dla ruchu spółdzielczego.

Przeciętną liczbę członków na jedną spółdzielnię (według związków i województw) ilustruje poniższe zestawienie.

Obserwując bliżej spółdzielnie zrzeszone w Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce widzimy, że poza spółdzielnią akademicką w Warszawie, liczącą 798 członków, największą przeciętną liczbę członków na jedną spółdzielnię wykazują banki ludowe (394); przeciętna liczba członków w spółdzielniach średniego kredytu jest już nieco mniejsza (343), a w rolniczych spółdzielniach kredytowych wynosi ona zaledwie 83.

Ilustruje to dokładnie zestawienie zamieszczone na stronie następnej.

Przechodząc dalej do rozpatrzenia struktury socjalnej żydowskich spółdzielni kredytowych, stwierdzamy, że wszędzie pierwsze miejsce zajmują kupcy, han-

Województwo	Związek Żyd. Tow. Spółdz.			Powszechny Związek			Zw. Żyd. Kup. Stow. Spółdz.		
	Liczba spółdz.	Liczba członków	Przec. na 1 spółdz.	Liczba spółdz.	Liczba członków	Przec. na 1 spółdz.	Liczba spółdz.	Liczba członków	Przec. na 1 spółdz.
Białostockie	60	22.421	*374*	3	301	*100*	2	347	*174*
Kieleckie	53	21.176	*400*	18	3.044	*169*	21	3.061	*146*
Krakowskie	16	7.326	*458*	7	1.604	*229*	2	302	*151*
Lubelskie	67	26.371	*394*	17	2.927	*172*	18	2.768	*154*
Lwowskie	23	9.737	*423*	14	5.142	*367*	2	344	*172*
Łódzkie	44	17.909	*407*	5	1.138	*228*	4	846	*212*
Nowogródzkie	38	10.311	*271*	1	233	*233*	—	—	—
Poleskie	34	12.575	*370*	9	1.348	*150*	2	181	*90*
Pomorskie	1	117	*117*	—	—	—	—	—	—
Poznańskie	2	545	*272*	—	—	—	—	—	—
Stanisławowskie	13	6.084	*468*	7	1.944	*278*	2	792	*396*
Śląskie	3	1.410	*470*	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie	17	7.126	*419*	17	13.493	*794*	2	496	*248*
Warszawskie	75	30.677	*409*	6	1.366	*228*	19	2.897	*152*
Wileńskie	40	11.041	*276*	—	—	—	—	—	—
Wołyńskie	36	15.669	*435*	15	3.360	*224*	3	363	*121*
Razem	522	200.495	*384*	119	35.900	*302*	77	12.397	*161*

Województwo	Powszechne			Rolnicze			Urzędnicze			Śred. kred.		
	Liczba spółdzielni	Liczba członków	Przeciętnie na 1 członka	Liczba spółdzielni	Liczba członków	Przeciętnie na 1 spółdz.	Liczba spółdzielni	Liczba członków	Przeciętnie na 1 spółdz.	Liczba spółdzielni	Liczba członków	Przeciętnie na 1 spółdz.
Białostockie	53	20.450	*386*	1	124	*124*	—	—	—	6	1.847	*308*
Kieleckie	47	18.429	*392*	—	—	—	—	—	—	6	2.747	*458*
Krakowskie	14	6.828	*488*	—	—	—	—	—	—	2	498	*249*
Lubelskie	59	23.295	*395*	—	—	—	—	—	—	8	3.076	*385*
Lwowskie	22	9.522	*433*	—	—	—	—	—	—	1	215	*215*
Łódzkie	39	16.117	*413*	—	—	—	—	—	—	5	1.792	*358*
Nowogródzkie	33	9.477	*287*	1	72	*72*	—	—	—	4	762	*191*
Poleskie	29	11.503	*397*	2	187	*93*	—	—	—	3	885	*295*
Pomorskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	117	*117*
Poznańskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	545	*272*
Stanisławowskie	12	5.739	*478*	—	—	—	—	—	—	1	345	*345*
Śląskie	2	1.095	*548*	—	—	—	—	—	—	1	315	*315*
Tarnopolskie	17	7.126	*419*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Warszawskie	65	26.453	*407*	—	—	—	1	798	*798*	9	3.426	*381*
Wileńskie	37	10.179	*275*	1	65	*65*	—	—	—	2	797	*398*
Wołyńskie	27	13.544	*505*	4	299	*75*	—	—	—	5	1.826	*365*
Razem	456	179.757	*394*	9	747	*83*	1	798	*798*	56	19.193	*343*

dlarze i drobni oraz średni przemysłowcy. Z ogólnej liczby 200.945 członków zrzeszonych w spółdzielniach Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych stanowią oni 58,3% (116.873); drugie miejsce w tym Związku zajmują rzemieślnicy (57.796 członków, czyli 28,9%), dalej idą urzędnicy i pracownicy biurowi (8 854 członków, czyli 4,4%) i rolnicy (5.266 członków, czyli 2,6%); społecznie bliżej niezróżniczkowaną grupę stanowią t. zw. „różni", których liczba sięga 11 706, czyli 5,8% ogólnej liczby członków (Zestawienie na str. następnej).

Przypatrując się jednak bliżej strukturze socjalnej członków według poszczególnych grup spółdzielczych, zauważyć już można pewne odchylenie od ogólnego schematu Tak np., widzimy, że w rolniczych spółdzielniach kredytowych spotykamy się wyłącznie z elementem rolniczym (94,9%), w bankach zaś ludowych stosunek rzemieślników (31,8%) znacznie przewyższa ogólną przeciętną, podczas gdy kupcy i przemysłowcy stanowią już tu stosunkowo mniejszy odsetek (55,4%). Liczba urzędników wynosi w bankach ludowych 4,2%, liczba rolników — 2,5%, a liczba „różnych" — 6,1%,

Członkami spółdzielni średniego kredytu są przeważnie kupcy i przemysłowcy (90%); udział wszystkich innych grup społecznych łącznie (za wyjątkiem rolników) wyraża się w 9,3%; rolnicy znajdują się tu jedynie w kilku nielicznych spółdzielniach i stanowią zaledwie 0,7% ogólnej liczby członków w spółdzielniach tego rodzaju. Szczególny typ spółdzielni przedstawia sobą Akademicka Spółdzielnia Kredytowa, której członkami są wyłącznie studenci i absolwenci i która faktycznie jest jedynym w Polsce bankiem pracującej inteligencji żydowskiej.

Powracając jeszcze raz do struktury socjalnej członków spółdzielni średniego kredytu, należy zwrócić uwagę na następujące charakterystyczne zjawisko: pod-

Związek Żyd. Towarzystw Spółdzielczych w Polsce.

Województwo	Ogółem członków		Rolnicy		Właśc. przeds. handl. i przem.		Rzemieśl.		Urzędn. i prac. biurowi		Inni	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Białostockie	22.421	*100*	767	*3,4*	12.095	*53,9*	7.013	*31,3*	1.046	*4,7*	1.500	*6,7*
Kieleckie	21.176	*100*	98	*0,4*	13.271	*62,7*	6.204	*29,3*	693	*3,3*	910	*4,3*
Krakowskie	7.326	*100*	539	*7,4*	4.555	*62,2*	1.294	*17,7*	388	*5,2*	550	*7,5*
Lubelskie	26,371	*100*	258	*1,0*	15.491	*58,7*	8.300	*31,5*	1.023	*3,9*	1.299	*4,9*
Lwowskie	9.737	*100*	417	*4,3*	6.229	*64,0*	2 105	*21,6*	378	*3,9*	608	*6,2*
Łódzkie	17 909	*100*	59	*0,3*	10.976	*61,3*	5.322	*29,7*	557	*3,1*	995	*5,6*
Nowogródzkie	10.311	*100*	428	*4,1*	5.343	*51,8*	3.339	*32,4*	587	*5,7*	614	*6,0*
Poleskie	12.575	*100*	803	*6,4*	6.515	*51,8*	3.942	*31,3*	626	*5,0*	689	*5,5*
Pomorskie	117	*100*	—	—	91	*77,8*	15	*12,8*	11	*9,4*	—	—
Poznańskie	545	*100*	—	—	344	*63,1*	142	*26,0*	27	*5,0*	32	*5,9*
Stanisławowsk.	6.084	*100*	422	*6,9*	3.479	*57,2*	1.319	*21,7*	378	*6,2*	486	*8,0*
Śląskie	1,410	*100*	2	*0,1*	1.105	*78 4*	177	*12,5*	39	*2,8*	87	*6,2*
Tarnopolskie	7.126	*100*	226	*3,2*	4 402	*61,8*	1.331	*18,7*	332	*4,7*	835	*11,6*
Warszawskie	30.677	*100*	136	*0,4*	17.556	*57,0*	10 441	*34,2*	1. 66	*4,8*	1.078	*3,6*
Wileńskie	11.041	*100*	655	*6,0*	6.117	*55,4*	3.118	*28,2*	626	*5,6*	525	*4,8*
Wołyńskie	15.669	*100*	456	*2,9*	9 304	*59,4*	3 734	*23,8*	677	*4,3*	1.498	*9,6*
Razem	200.495	*100*	5.266	*2,6*	116.873	*58,3*	57.796	*28,9*	8.854	*4,4*	11.706	*5,8*

czas gdy wszędzie liczba rzemieślników w spółdzielniach tych jest o wiele niższa od ogólnej przeciętnej (3,0%) i tylko w niektórych wypadkach cokolwiek wyższa (dochodząc najwyżej do 5.0%), to na Pomorzu liczba rzemieślników dochodzi do 12,8% a w województwie Poznańskiem nawet do 26,1%; tłumaczy się to tem, że w województwach tych niema żadnych innych żydowskich spółdzielni kredytowych i że spółdzielnie średniego kredytu obsługują tu całą miejscową ludność żydowską.

Udział rzemieślników w bankach ludowych również nie jest jednolity, waha się on bowiem od 15,5% w wojew. Śląskiem do 39,7% w wojew. Warszawskiem. Najmniejszą liczbę rzemieślników (prócz Śląska) wykazują również cztery województwa Małopolskie (Tarnopolskie 18,7%, Krakowskie 18,8%, Lwowskie 22,1% i Stanisławowskie 22,8%). Natomiast rolnictwo żydowskie jest tu reprezentowane stosunkowo silniej niż w innych województwach (7,9% w woj. Krakowskiem, 6,9% w woj. Stanisławowskiem, 4,4% w woj. Lwowskiem i 3,2% w woj. Tarnopolskiem). Znaczny też stosunkowo odsetek rolników żydowskich wykazują banki ludowe w woj. Wileńskiem (5,9%) i Poleskiem (5,4%).

Struktura społeczna członków, zrzeszonych w Związku Powszechnym odbiega znacznie od struktury społecznej członków Związku Warszawskiego, a to dlatego, że po właścicielach przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych (18.927), wynoszących tu 52,7% ogólnej liczby członków (58,3% w związku warszawskim), następują właściciele gospodarstw rolnych (7.513, czyli 20,9%), podczas gdy w związku warszawskim rolnicy zajmują ostatnie miejsce (2,6%); na trzeciem miejscu figurują tu rzemieślnicy (5.790 członków, czyli 16,2% obok 28,9% w związku warszawskim); liczba urzędników (1.587) wynosi 4,4% (tak samo, jak w związku warszawskim), a liczba „innych" — 2.083

Powszechny Związek na własnej pomocy opartych spółdzielni.

Województwo	Ogółem członków		Rolnicy		Właściciele przedsięb. handl. i przem.		Rzemieśln.		Robotnicy		Urzędnicy i pracown. biurowi		Inni	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Warszawa m.	248	100,0	—	—	248	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—
Białostockie	301	100,0	—	—	229	76,1	21	7,0	—	—	13	4,3	38	12,6
Kieleckie	3.044	100,0	16	0,5	2.209	72,6	395	13,0	85	2,8	254	8,3	85	2,8
Krakowskie	1.604	100,0	150	9,4	1.036	64,5	222	13,8	36	2,3	74	4,6	86	5,4
Lubelskie	2.927	100,0	45	1,5	2.192	74,9	472	16,2	24	0,8	68	2,3	126	4,3
Lwowskie	5.142	100,0	1.067	20,8	2.242	43,6	412	8,0	744	14,5	275	5,3	402	7,8
Łódzkie	1.138	100,0	6	0,5	911	80,1	135	11,9	1	0,0	—	—	85	7,5
Nowogródz.	233	100,0	3	1,3	42	18,0	167	71,7	—	—	18	7,7	3	1,3
Poleskie	1.348	100,0	25	1,9	1 055	78,3	143	10,6	24	1,8	26	1,9	75	5,5
Stanisławow.	1.944	100,0	871	44,8	832	42,8	83	4,3	80	4,1	14	0,7	64	3,3
Tarnopol.	13.493	100,0	5.128	38,0	4.562	33,8	951	7,1	1.252	9,3	680	5,0	920	6,8
Warszawskie	1.118	100,0	3	0,3	767	68,6	249	22,3	16	1,4	14	1,2	69	6,2
Wołyńskie	3 360	100,0	199	5,9	2.602	77,4	191	5,7	87	2,6	151	4,5	130	3,9
Razem	35.900	100,0	7.513	20,9	18.927	52,7	3.441	9,7	2.349	6,5	1.587	4,4	2.083	5,8

(5,8%, czyli znów tak samo jak w związku warszawskim). Tak znaczny odsetek właścicieli gospodarstw rolnych (20,9%) tłumaczy się tem, że cały szereg spółdzielni małopolskich należących do Powszechnego Związku obsługuje miejscową ludność nieżydowską (zwłaszcza ukraińską); w pierwszym rzędzie są to pozostałe jeszcze w tym Związku banczki familijne, jak w Schodnicy, Janowie k/Lwowa, Bara-

Związek Żyd. Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych.

Województwo	Ogółem członków		Rolnicy		Właściciele przedsięb. handl. i przem.		Rzemieśln.		Robotnicy		Urzędnicy i pracown. biurowi		Inni	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Warszawa m.	946	100,0	2	0,2	870	92,0	24	2,5	2	0,2	16	1,7	32	3,4
Białostockie	347	100,0	15	4,3	227	65,4	55	15,9	—	—	3	0,9	47	13,5
Kieleckie	3.061	100,0	130	4,2	2.238	73,1	272	8,9	42	1,4	78	2,6	301	9,8
Krakowskie	302	100,0	—	—	293	97,0	—	—	—	—	—	—	9	3,0
Lubelskie	2.768	100,0	40	1,4	1.978	71,5	475	17,1	54	2,0	70	2,5	151	5,5
Lwowskie	344	100,0	33	9,6	302	87,8	4	1,2	—	—	—	—	5	1,4
Łódzkie	846	100,0	3	0,4	772	91,2	23	2,8	25	2,9	8	0,9	15	1,8
Poleskie	181	100,0	1	0,5	147	81,2	15	8,3	—	—	5	2,8	13	7,2
Stanisławow.	792	100,0	56	7,1	498	62,8	70	8,8	3	0,4	47	6,0	118	14,9
Tarnopol.	496	100,0	302	60,9	123	24,8	31	6,2	—	—	—	—	40	8,1
Warszawskie	1.951	100,0	5	0,3	1.467	75,2	296	15,2	78	4,0	16	0,8	89	4,5
Wileńskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wołyńskie	363	100,0	5	1,4	328	90,4	11	3,0	—	—	4	1,1	15	4,1
Razem	12.397	100,0	592	4,8	9.243	74,6	1.276	10,3	204	1,7	247	2,0	835	6,6

nowie (524 rolników), Bołszowcach (436 rolników), Rozdole (300 rolników), Brzeżanach (545 rolników), Busku (1.149 rolników), Toporowie (830 rolników), Zborowie (299 rolników), Złoczowie (1.230 rolników) i t. d. W niektórych z tych miejscowości liczba rolników — członków spółdzielni znacznie przewyższa ilość rodzin żydowskich zamieszkałych w tych miejscowościach.

Przechodząc wreszcie do trzeciego z rzędu związku żydowskiego, to aczkolwiek nazwa jego przemawia za „kupieckim" charakterem jego spółdzielni, jednak liczy on w swoich szeregach obok kupców (76,4% ogólnej liczby członków), również i rolników (4,8%), rzemieślników (12,0%), urzędników (2,0%) i innych (6,6%). Ilustruje to dobitnie zestawienie zamieszczone na str. poprzedniej.

Udziały i odpowiedzialność dodatkowa członków.

Wysokość poszczególnego udziału w spółdzielniach Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce waha się od 5 do 250 złotych. Zaznaczyć jednak należy, że liczba spółdzielni o niskim udziale (do 25 zł.) wynosi zaledwie 35, w tym wspomniana już wyżej spółdzielnia akademicka i 34 spółdz. drobnego kredytu. Przeciętny normalny udział w banku ludowym wynosi 25 złotych i tylko w 68 spółdzielniach jest on większy i dochodzi do 60 złotych (w 5-iu bankach ludowych). Również i w rolniczych spółdzielniach kredytowych udział wynosi z reguły 25 złotych (w 6 spółdzielniach); w jednej takiej spółdzielni wynosi on 30 złotych, a w 2-ch innych— po 50 złotych.

W spółdzielniach średniego kredytu udziały są znacznie wyższe, bo wynoszą z reguły 100 złotych (w 33 spółdzielniach); w 18 wypadkach są one niższe (w 2-ch po 30 złotych, a w 16 — po 50 złotych), natomiast w 5 spółdzielniach jeszcze wyższe i dochodzą do 250 złotych (w jednym wypadku).

Co się tyczy dodatkowej odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni, to większość spółdzielni związkowych (295) posiada odpowiedzialność dziesięciokrotną, 32 spółdzielnie — odpowiedzialność mniejszą, 178 spółdzielni — do 20-krotnej wysokości, a 17 nawet do 50-krotnej.

Wysokość pojedyńczego udziału w spółdzielniach Powszechnego Związku waha się od 10 do 500 złotych. Większość spółdzielni posiada jednak 50-cio, względnie 100 złotowe udziały. Odpowiedzialność dodatkowa członków waha się tu również od 2 do 50-cio krotnej, przeważa jednak dziesięciokrotna odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni.

Kapitały własne.

Kapitały własne stanowią podstawę pracy i rozwoju każdego przedsiębiorstwa gospodarczego. Zasada ta tyczy się również — może w silniejszym jeszcze stopniu — przedsiębiorstw opartych na zasadach spółdzielczych. Im większy bowiem jest kapitał własny spółdzielni, tem zdrowsza jest sama spółdzielnia i tem większe jest do niej zaufanie. Kapitały własne są też kamieniem probierczym wierności i przywiązania członków, ich uświadomienia spółdzielczego i zrozumienia dla własnych interesów.

Ogólna suma kapitałów własnych spółdzielni kredytowych Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych wynosi zł. 16.146.416, — czyli przeciętnie 30.932 zł. na jedną spółdzielnię i zł. 80,6 na 1 członka. W ciągu czterolecia (od 1 stycznia 1926 roku do 1 stycznia 1930 r.), przeciętna suma ka-

pitałów własnych na 1 spółdzielnię wzrosła z 9.162 zł. przeszło trzykrotnie, a prawie trzykrotnie (z 30,6 zł.) wzrosła przeciętna tych kapitałów na jednego członka.

Z ogólnej sumy 16.146.416 zł. kapitałów własnych 12.620.186 zł. przypada na udziały, a 3.526.230 zł. na kapitały społeczne spółdzielni; przeciętna suma kapitału udziałowego na jedną spółdzielnię wynosi 24.177 złotych, a od jednego członka — 63,0 zł.; przeciętna suma kapitałów społecznych na jedną spółdzielnię wynosi 6.755 zł., a na jednego członka—17,6 zł. Nie są to, wprawdzie, liczby zbyt imponujące, lecz gdy się bierze pod uwagę stosunkowo krótki okres istnienia związkowych spółdzielni kredytowych i olbrzymie trudności, z jakiemi przez ten czas wypadło im się borykać (że przypomnę okres inflacji i dewaluacji), przyznać należy, że tylko bardzo wielka wola i siła organizacyjna mogła tego wszystkiego dokonać.

Ponad jedną trzecią (5.827.362 zł.) wszystkich kapitałów własnych spółdzielni Związku Warszawskiego posiadają spółdzielnie średniego kredytu, stanowiące zaledwie 10% ogólnej ilości związkowych spółdzielni kredytowych. Przeciętna suma kapitałów własnych na jedną spółdzielnię wynosi zł. 104.060, a na jednego członka — 303,6 złotych. W bankach ludowych przeciętna ta wynosi zł. 22.535 na 1 spółdzielnię i 57,2 złotych na 1 członka.

Dla ścisłości należy jednak zaznaczyć, że wśród banków ludowych znajdują się również niektóre znacznie zasobniejsze spółdzielnie, lecz giną one w morzu różnych drobnych instytucyj, powodujących znaczne obniżenie ich ogólnej przeciętnej. Najmniejszą przeciętną kapitałów własnych na jedną spółdzielnię wykazują spółdzielnie rolnicze (zł. 3.858), lecz przeciętna tychże kapitałów na jednego członka jest tu już taka sama prawie, jak w bankach ludowych i wynosi 46,5 złotych.

Kapitały własne wszystkich spółdzielni kredytowych, zrzeszonych w Powszechnym Związku, wynoszą ogółem 2.675.419 zł., czyli 22.449 zł. na jedną spółdzielnię i zł. 74,5 na jednego członka (mniej niż w spółdzielniach z pod sztandaru Związku Żydowskich Tow. Spółdzielczych w Warszawie). Z powyższej sumy 2.137.426 złotych przypada na kapitał udziałowy (17.962 zł. na jedną spółdzielnię i 59,6 zł. na jednego członka), a 537.993 zł. na fundusze społeczne (4.521 zł. na jedną spółdzielnię i 15,0 na jednego członka).

Kapitały własne 77 spółdzielni związku Żyd. Kup. Stow. Spółdz. wynoszą ogółem 990 800 zł., czyli 12.868 zł. na jedną spółdzielnię i 79,9 zł. na jednego członka; z sumy tej przypada na kapitał udziałowy 794.900 zł. (10.323 zł. na jedną spółdzielnię i 64,1 zł. na jednego członka) i 195.900 zł. na fundusze niepodzielne spółdzielni (2.544 zł. na jedną spółdzielnię i 15,8 zł. na jednego członka).

Wkłady.

Najpoważniejszą pozycją kapitałów obrotowych spółdzielni kredytowych są wszelkiego rodzaju wkłady. W Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych wynoszą one 58.630.609 zł., czyli 112.319 zł. na jedną spółdzielnię i 292,5 zł. na jednego członka.

Stosunek wkładów do kapitałów własnych jest jak 3,6 : 1, co z reguły uważać należy za normalny. Należy jednak zaznaczyć, że w wielu spółdzielniach są znaczne odchylenia od wyżej wspomnianego stosunku (in plus i in minus). O wzroście wkładów w spółdzielniach, zrzeszonych w Związku Żydowskich Tow. Spółdzielczych, świadczyć może fakt, że w ciągu 4 lat (1926—1930) ogólna suma wkładów wzrosła 21½ krotnie, przeciętna na jedną spółdzielnię — 10½ krotnie, a przeciętna na jednego członka—ponad 8-krotnie. Jest to objaw wprost nienaturalny, świadczący o wielkim zaufaniu do spółdzielni żydowskich

i o sile przyciągającej samopomocy spółdzielczej.

Najzasobniejsze pod względem wkładów są spółdzielnie województw: Krakowskiego (166.733 zł.), Śląskiego (153.290 zł.), Białostockiego (151.297 zł.) i Poleskiego (146.500 zł.); najslabsze, zaś, pod tym względem są spółdzielnie wojew. Tarnopolskiego (57.694), Poznańskiego (55.783 zł.) i Lwowskiego (53.571 zł.).

Wkłady ulokowane w spółdzielniach Powszechnego Związku wynoszą 15.194.668 złotych, czyli 127.686 zł. na jedną spółdzielnię i 423,3 zł. na jednego członka (więcej niż w spółdzielniach Związku Warszawskiego).

Ogólna suma wkładów spółdzielni, skupiających się dokoła związku „agudowskiego" wynosi 5.432.893 zł., czyli 70.557 zł. na jedną spółdzielnię i 438,2 zł. na jednego członka.

Kredyty uzyskane.

Drugą poważniejszą pozycję środków obrotowych spółdzielni stanowią kredyty uzyskane zzewnątrz i redyskonto. W Związku Żydow. Tow. Spółdzielczych w Polsce ogólna suma tych kredytów wynosi zł. 18.388.779, co stanowi przeciętnie 35.227 zł. na 1 spółdzielnię i 91,7 zł. na jednego członka. W Związku Powszechnym długi zaciągnięte wynoszą już znacznie mniej, bo ogółem 2.388.965 zł., czyli 20.075 zł. na jedną spółdzielnię i 66,5 zł. na jednego członka, długi zaś, zaciągnięte przez spółdzielnie Związku ortodoksyjnego, są nieznaczne, bo wynoszą ogółem zaledwie 262.677 zł., co stanowi 3.411 zł. na jedną spółdzielnię i 21,2 zł. na jednego członka.

Kredyty uzyskane zzewnątrz przez spółdzielnie zrzeszone w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce są dwojakiego charakteru: bądź kredyty długoterminowe, uzyskane za pośrednictwem „Banku dla Spółdzielni" z funduszów American Joint Reconstruction Foundation, o której już wspomniano poprzednio ($9^1/_2$ miljonów złotych do spłacenia w ciągu $2^1/_2$ — $3^1/_2$ lat za oprocentowaniem rocznem w wysokości 6%), względnie z kredytów P.K.O. a następnie Banku Gospodarstwa Krajowego ($^1/_2$ miljona złotych), bądź zwykłe redyskonto ($8^1/_2$ miljona złotych) najgłówniejszem źródłem kredytu redyskontowego dla spółdzielni związkowych jest wspomniany już wyżej „Bank dla Spółdzielni" ($3^1/_4$ miljona złotych), dalej idą różne prywatne instytucje bankowe (przeszło 3 miljony złotych), a pod koniec Bank Polski i Bank Gospodarstwa Krajowego (w ogólnej sumie $2^1/_4$ miljona złotych). W tem miejscu należy zaznaczyć, że Zw. Żyd. Towarzystw Spółdzielczych w Polsce był w 1929 roku jedynym żydowskim związkiem spółdzielczym, akredytowanym przy B. G. K. obok czterech innych związków spółdzielni polskich (Związek Spółdzielni Polskich w Warszawie, Związek Spółek Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu, Związek Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie i Związek Spółdzielni Spożywczych Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie). Według sprawozdania B. G. K. za 1929 rok pomoc finansowa tego banku w zakresie t. zw. kredytów społecznych ograniczała się wyłącznie do spółdzielni kredytowych, rzemieślniczo-handlowych, wytwórczych (miejskich) i spożywczych, przyczem finansowane były przeważnie spółdzielnie o charakterze kredytowym i rzemieślniczym. W swej działalności kredytowej w stosunku do spółdzielni kieruje się B. G. K. temi samemi zasadami, co i przy udzielaniu pomocy finansowej K. K. O., przyczem bank udzielał kredytu przeważnie w formie redyskonta weksli portfelowych. Od siebie dodamy, że przy udzielaniu kredytu przez B. G. K. wchodziły w grę momenty polityczne, ze spółdzielczością jako taką zgoła nic wspólnego nie mające. Z ogólnej sumy przyznanych przez B. G. K. w 1929 roku 369 spółdzielniom kredytu w wysokości 19.060.000 złotych wypłacono w rzeczywistości 14.297.000 złotych, z czego spółdzielniom żydowskim (wraz

z centralnym Bankiem dla Spółdzielni) zaledwie niecały miljon złotych. W tem miejscu należy również zaznaczyć, że spółdzielczość żydowska nie korzysta z żadnej pomocy kredytowej ze strony Państwowego Banku Rolnego, tak wydatnie popierającego spółdzielczość rolniczą w kraju.

Omawiając rozwój spółdzielni zrzeszonych w Zjednoczeniu Związków Spółdzielni Rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej w monografji, przeznaczonej dla Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, powiada dr. *T. Kłapkowski*, że gdy „wojna światowa i inflacja pieniądza papierowego, niszcząc doszczętnie nagromadzone fundusze, pochodzące z drobnych oszczędności szerokich warstw ludności włościańskich zwichnęły istniejącą równowagę" i gdy „w tych warunkach nie tylko działalność Kas Stefczyka skurczyła się, ale także dalsze ich istnienie stanęło pod znakiem zapytania", a „brak wkładów oszczędności nie pozwolił kasom na rozwinięcie szerszej działalności kredytowej wśród członków i zmusił je do szukania pomocy finansowej w bankach państwowych", wtedy „życzliwa pomoc banków państwowych, (wraz z Bankiem Polskim i P. K. O.), które udzieliły C. K. Sp. R. poważne sumy kredytu na zasilenie kapitału obrotowego umożliwiła Kasom Stefczyka przetrwanie ciężkiego przesilenia". Ludność żydowska w tym okresie z żadnej pomocy kredytowej ze strony czynników państwowych nie korzystała; rolę tę odegrało „Foundation" (przedtem J. D. C. i J. C. A.) za pośrednictwem „Banku dla Spółdzielni".

Centralą finansową spółdzielni znajdujących się w woj. Wileńskiem, Nowogródzkiem i części Białostockiego jest Centralny Bank Ludowy Spółdz. Żyd. w Wilnie.

Co się tyczy długów zaciągniętych przez Związek Powszechny, to przedstawiają się one w sposób następujący: około 900.000 zł. jako redyskonto, około 100 tysięcy z banków i 1.400 tysięcy w formie „innych długów".

Związek Żyd. Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych podaje wszystkie długi zaciągnięte jako redyskonto.

Pożyczki udzielone.

Przechodząc teraz do rozpatrzenia najistotniejszej operacji każdej instytucji finansowej—do udzielonych kredytów,—to na wstępie należy zaznaczyć, że spółdzielnie Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce udzielają swym członkom kredytu bądź to w formie pożyczek zwykłych, bądź to w formie dyskonta weksli lub awansów na dokumenty inkasowe. Udzielanie t. zw. pożyczek zwykłych stanowi główną czynność banków ludowych i rolniczych spółdzielni kredytowych. Operacjami dyskontowemi i awansowaniem dokumentów inkasowych zajmują się przeważnie spółdzielnie średniego kredytu i te banki ludowe, które posiadają większe środki obrotowe i których członkami są kupcy lub średni przemysłowcy lub te, które znajdują się w ośrodkach przemysłowych. W roku 1930 saldo udzielonych kredytów wynosiło zł. 85.253.198, czyli 163.320 na jedną spółdzielnie i 425,0 złotych na jednego członka.

Saldo kredytów udzielonych przez spółdzielnie Związku Powszechnego wynosi ogółem 18.121.737 złotych, co stanowi 152.284 zł. na jedną spółdzielnię i 504,8 zł. na jednego członka.

Co się tyczy salda kredytów udzielonych przez spółdzielnie Związku agudowskiego, to jest ono tu znacznie mniejsze niż we wspomnianych wyżej dwóch związkach i wynosi zaledwie w ogólnej sumie złotych 6.369.022, a przeciętnie na jedną spółdzielnię złotych 82.715; ze względu jednak na stosunkowo znikomą ilość członków zrzeszonych w tym związku, przeciętna kredytu udzielonego jednemu członkowi wynosi tu więcej, mianowicie: 513,8 zł. Ilustruje to nast. zestawienie:

Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce			Powsz. Zw. na wł. pom. op. spół.			Zw. Żyd. Kup. Stow. Spółdz.		
	Ogólna suma	Przecięt. na 1 spółdz.	Przec. na 1 człon.	Ogólna suma	Przecięt. na 1 spółdz.	Przec. na 1 człon.	Ogólna suma	Przecięt. na 1 spółdz.	Przec. na 1 człon.
Białostockie	10.778.079	**179.635**	*481*	298.164	**99.388**	*991*	57.594	**28.797**	*165*
Kieleckie .	9.281.045	**175.114**	*443*	2.246.597	**124.811**	*738*	2.129.061	**101.384**	*696*
Krakowskie .	3.576.004	**223.500**	*488*	1.936.927	**276.704**	*1208*	157.277	**78.638**	*521*
Lubelskie .	11.480.597	**171.352**	*435*	1.564.026	**92.002**	*535*	679.279	**37.738**	*245*
Lwowskie .	2.426.053	**105.481**	*249*	1.967.262	**140.516**	*383*	151.116	**75.558**	*439*
Łódzkie . .	8.354.670	**189.879**	*466*	1.035.184	**207.037**	*909*	950.878	**237.719**	*1.124*
Nowogródz.	4.840.099	**127.371**	*470*	22.004	**22.004**	*95*	—	—	—
Poleskie . .	6.323.505	**185.985**	*503*	860.450	**95.606**	*638*	39.558	**19.779**	*219*
Pomorskie .	30.646	**30.646**	*262*	—	—	—	—	—	—
Poznańskie .	390.443	**195.221**	*716*	—	—	—	—	—	—
Stanisław. .	2.213.164	**170.243**	*363*	543.015	**77.574**	*279*	381.384	**190.692**	*481*
Śląskie . .	863.736	**287.912**	*612*	—	—	—	—	—	—
Tarnopol. .	1.857.410	**109.260**	*260*	1.917.757	**112.809**	*142*	46.398	**23.199**	*93*
Warszaw. .	13.537.202	**180.496**	*441*	774.504	**129.084**	*567*	1.717.819	**90.412**	*593*
Wileńskie .	4.151.669	**103.792**	*376*	—	—	—	—	—	—
Wołyńskie .	5.148.876	**143.024**	*328*	4.955.847	**330.390**	*1475*	58.658	**19.553**	*162*
Razem .	85.253.198	**163.320**	*425*	18.121.737	**152.284**	*505*	6.369.022	**82.715**	*514*

Dla ścisłości należy zauważyć, że aczkolwiek przeciętna kredytu udzielonego jednemu członkowi jest w Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce najmniejsza w porównaniu z przeciętną pozostałych dwóch Związków Żydowskich, to stan ten wytłumaczyć należy tem, że w Związku Warszawskim znajduje się obok spółdzielni dużych i zasobnych w kapitały obrotowe (zwłaszcza o ile chodzi o spółdzielnie średniego kredytu), mnóstwo spółdzielni ludowych, t. zw. drobnego kredytu. O rozpiętości kredytu udzielonego jednemu członkowi świadczy dobitnie zestawienie granic maksymalnego kredytu, uchwalonego dla każdej poszczególnej spółdzielni. W Związku Warszawskim maksymum to waha się od 300 zł. (w 18 spółdzielniach) do 50.000 złotych (w jednej spółdzielni). Większość jednak spółdzielni należy tu do typu drobnego kredytu (z maksymalnym kredytem do 2000 zł. zgodnie z terminologją ustaloną przez obowiązujące prawo podatkowe), a tylko w nieznacznej ich części—zwłaszcza w spółdzielniach średniego kredytu—maksymum to wynosi ponad 2.000 złotych (68 spółdzielni). W Związku Powszechnym sprawa ta przedstawia się już inaczej, gdyż z ogólnej liczby 108 spółdzielni 74 zaliczyć można do spółdzielni drobnego kredytu, a w spółdzielniach

Związek	do 300	do 400	do 500	do 600	do 700	do 800	do 900	do 1.000	do 1.200	do 1.500	do 2.000	do 3.000	do 4.000	do 5.000	do 8.000	do 10.000	do 15.000	do 20.000	do 25.000	do 30.000	do 50.000	
Zw. Ż. T. Sp.	18	12	59	24	15	36	12	64	199	1	13	5	2	23	9	10	6	4	6	2	1	**521**
Zw. Pow.	3	3	7	1	—	8	1	6	40	1	4	5	1	8	3	5	4	2	2	2	2	**108**
Zw. Ż. K. St. Sp.	2	3	3	3	1	9	1	14	17	1	—	1	2	4	2	2	—	1	2	—	—	**68**

związku agudowskiego—54 z ogólnej liczby uwzględnionych 68 spółdzielni. Ilustruje to zestawienie porównawcze na str. poprzedniej.

Przechodząc następnie do omówienia obrotu kredytów udzielonych w ciągu 1929 roku, zaznaczyć należy, że w spółdzielniach Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych wynosił on 419.911.547 zł. czyli 804.428 zł. na jedną spółdzielnię i 2.094 zł. na jednego członka (przyczem przeciętny termin pożyczki wynosił tu 73 dni), w spółdzielniach Związku Powszechnego zł. 98.020.057, czyli 823.700 złotych na jedną spółdzielnię i 2.725 złotych na jednego członka (przyczem przeciętny termin pożyczki wynosił tu 68 dni), a w Związku Żyd. Kupieckich Stow. Spółdzielczych — 32.179.056 złotych, czyli 418.000 złotych na jedną spółdzielnię i 2.596 zł. na jednego członka (przyczem przeciętny termin pożyczki wynosił tu 72 dni).

Analiza bilansu zbiorowego spółdzielni związkowych.

Pożyczki udzielone stanowią — rzecz zrozumiała—najgłówniejszą pozycję wszystkich aktywów spółdzielni zrzeszonych w Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce (82% ogólnej sumy bilansowej); na pozostałe 18% aktywów składają się: gotowizna w kasie i lokaty w innych instytucjach kredytowych (8,7%), papiery wartościowe i udziały w innych instytucjach (1,6%), ruchomości i nieruchomości (2,4%), różne inne rachunki (5,0%) i straty lat ubiegłych (0,3%).

Co się tyczy pasywów, to na pierwszym miejscu znajdują się tu wkłady (56,4%), a drugie miejsce zajmują kredyty uzyskane i redyskonto (17,7%). Pozycja ta, tak samo zresztą, jak pozycja wkładów, nie jest jednolita dla wszystkich województw i znajduje się jakgdyby w odwrotnym stosunku do wkładów; tam gdzie procent wkładów przewyższa ogólną przeciętną, procent uzyskanych kredytów jest niższy od ogólnej przeciętnej i vice versa. Świadczy to niezbicie, że spółdzielnie, które potrafiły pozyskać zaufanie i którym dzięki temu powierzono więcej wkładów, wykazały się mniejszem zapotrzebowaniem na kredyty zzewnątrz.

Trzecie miejsce wśród wszystkich kapitałów obrotowych zajmują kapitały własne (15,6%). Jest to stosunek dość normalny, szczególnie, gdy weźmiemy pod uwagę, że nigdzie prawie niema żadnych pod tym względem odchyleń.

Podobnie, jak w aktywach spotykamy i w pasywach pozycję „różnych rachunków", która wynosi 9% ogólnej sumy bilansowej.

Zyski wynoszą 1,3% ogólnej sumy bilansowej.

W Związku Powszechnym kredyty udzielone stanowią 84,4 ogólnej sumy aktywów, rezerwa kasowa — 11%, papiery i udziały—0,8%, ruchomości i nieruchomości—1,1%, straty—0,2%, inne zaś—2,5%.

Wśród pasywów spółdzielni Związku Powszechnego wkłady i rachunki bieżące wynoszą 70,8% (w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych — 56,4%), kapitały własne — 12,5% (wobec 15,6% w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych), a długi zaciągnięte — jeszcze mniej, bo zaledwie 11,1% (wobec 17,7% w Zw. Żyd. Tow. Sp.).

W Związku Żyd. Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych kredyty udzielone wynoszą 75,7% ogólnej sumy bilansu,a rezerwa kasowa—16,7%, w pasywach zaś wkłady wynoszą 64,5%, kapitały własne — 11,8%, a kredyty uzyskane — zaledwie 3,1%.

Operacje inkasowe (pozycja pozabilansowa).

Obok operacyj kredytowych stanowią zlecenia inkasowe nader ważną funkcję żyd. spółdzielni kredytowych. Tem spełniają one również poważną rolę w ogólno-żydowskiem życiu gospodarczem. Liczba dokumentów inkasowych, powierzonych w 1929 roku spółdzielniom Zw. Żyd. Tow. Spółdz., dochodzi do $6^1/_2$ miljona sztuk ogólnej wartości 1,12 miljarda złotych, powierzonych zaś spółdzielniom Związku Powszechnego dochodzi do $1^1/_4$ miljona sztuk ogólnej wartości $^1/_4$ miljarda zł., a powierzonych spółdziel-

	Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce			
		Ilość	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	
				Sztuk	Suma
1	Białostockie	613.428	115.613.005	10.224	1.926.883
2	Kieleckie	930.407	514.518.552	17.555	2.915.444
3	Krakowskie	167.554	30.619.581	10.472	1.913.729
4	Lubelskie	911.919	132.927.297	13.611	1.983.986
5	Lwowskie	141.970	23.328.127	6.173	1.014.267
6	Łódzkie	877.490	135.558.187	19.943	3.071.770
7	Nowogródzkie	248.152	58.837.663	6.451	1.548.364
8	Poleskie	382.345	77.435.028	11.245	2.277.501
9	Pomorskie	4.202	767.755	4.202	767.755
10	Poznańskie	34.878	8.364.056	17.439	4.182.028
11	Stanisławowskie . . .	61.455	13.238.209	4.727	1.018.424
12	Śląskie	44.099	9.712.437	14.700	2.237.479
13	Tarnopolskie	78.393	17.284.385	4.611	1.016.729
14	Warszawskie	1.365.634	220.382.166	18.208	2.938.429
15	Wileńskie	265.545	45.924.077	6.639	1.141.028
16	Wołyńskie	444.385	84.033.657	12.380	2.336.824
		6.569.856	1.128.544.182	12.586	2.161.962

	Związek Powszechny				Zw. Żyd. Kup. St. Spółdz.			
	Ilość	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.		Ilość	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	
			Sztuk	Suma			Sztuk	Suma
1	90.633	15.794.996	30.211	5.264.999	4.973	806.771	2.486	403.385
2	290.397	45.493.693	16.133	2.527.427	182.838	32.802.925	8.707	1.562.049
3	139.084	31.084.650	19.869	4.440.664	39.026	1.096.667	19.513	548.333
4	140.973	22.424.278	8.293	1.319.075	84.444	14.180.834	4.691	787.824
5	67.472	14.846.791	4.819	1.060.485	9.799	1.044.204	4.899	522.102
6	151.938	24.932.108	30.388	4.986.422	143.935	22.697.789	35.984	5.674.447
7	1.053	129.086	1.053	129.086	—	—	—	—
8	45.188	11.784.137	5.021	1.309.349	7.984	1.164.545	3.992	582.272
9	—	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—
11	19.224	3.927.043	2.746	561.006	10.620	1.992.088	5.310	996.044
12	—	—	—	—	—	—	—	—
13	35.215	8.494.891	2.071	499.699	4.396	706.982	2.198	353.491
14	34.717	5.197.041	6.943	1.039.408	514.096	80.225.875	27.058	4.222.414
15	—	—	—	—	—	—	—	—
16	269.089	66.633.395	17.939	4.442.226	8.336	1.702.568	2.745	567.523
	1.284.983	250.742.109	10.790	2.107.077	1.010.447	158.421.248	13.123	2.057.418

niom Związku Kupieckiego — do 1 miljona sztuk ogólnej wartości 160 miljonów złotych. Ilustruje to dokładnie zestawienie na stronicy poprzedniej.

Dochody i wydatki.

Ogólna suma dochodów spółdzielni Zw. Żyd. Tow. Sp. wyniosła w 1929 r. 20.053.050 zł., czyli 38.416 zł. na 1 spółdzielnię i 100,2 zł. na jednego członka. Ogólna suma wydatków wyniosła w tym czasie 19.010.350 zł., czyli 36.418 zł. na 1 spółdzielnię i 94,8 zł. na jednego członka (patrz poniższe zestawienie).

Kwestja dochodów i wydatków jest jednem z najpoważniejszych zagadnień każdego przedsiębiorstwa gospodarczego, a tembardziej spółdzielni, której prawo istnienia jest ściśle uzależnione od jej równowagi budżetowej. W ogólności dochody spółdzielni związkowych (w ogólnej sumie) przewyższają wydatki. W pewnej mierze suma dochodów brutto żydowskich spółdzielni kredytowych uzależniona jest nietylko od środków obrotowych tych spółdzielni, lecz również od ilości powierzonych im dokumentów do inkasa.

Ogólna suma zysków netto za 1929 rok sięga 1.042.700 zł., przyczem 393 spółnie wykazują 1.377.099 zł. czystego zysku, a 128 spółdzielni —334.399 zł. strat. Przeciętny zysk na jedną spółdzielnię z pośród tych, które zakończyły okres rachunkowy z zyskiem, wynosi zł. 3.504, podczas gdy przeciętna strata na jedną spółdzielnię wynosi zł. 2.612. Stosunkowo wielka ilość instytucyj deficytowych znajduje się w wojew. Wileńskim (21 deficytowych spółdzielni na ogólną ilość 40 spółdzielni); deficyt jest tu jednak najniższy (635 zł. przeciętnie na jedną spółdzielnię). Natomiast najwyższy deficyt — bo aż 8 razy większy od przeciętnego — wykazuje 8 spółdzielni wołyńskich (przeciętn. 20.192 zł. deficytu na jedną spółdzielnię—patrz zestawienie na nast. str.).

Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce.

Województwo	Rachunek zysków			Rachunek strat		
	Ogólna suma zysków	Przeciętnie na jedną spółdzielnię	Przeciętnie na jednego członka	Ogólna suma strat	Przeciętnie na jedną spółdzielnię	Przeciętnie na jednego członka
Białostockie . .	2.150.919	**35.849**	*95,9*	1.962.478	**32.708**	*87,5*
Kieleckie . . .	2.428.128	**45.814**	*114,7*	2.254.047	**42.529**	*106,5*
Krakowskie . . .	671.694	**41 981**	*91,7*	583.065	**36.442**	*79,6*
Lubelskie . . .	2.662 653	**39.756**	*101,0*	2.508.793	**37.445**	*95,1*
Lwowskie . . .	509.112	**22.135**	*52,3*	502.023	**21 827**	*51,6*
Łódzkie	2.487.867	**56.542**	*138,9*	2.383.727	**54.176**	*133,1*
Nowogródzkie . .	921.585	**24.252**	*89,4*	864.944	**22.762**	*83,9*
Poleskie	1.452.218	**42.712**	*115,5*	1.321.259	**38.272**	*105,1*
Pomorskie . . .	9.332	**9.332**	*79,8*	10.741	**10.741**	*91,8*
Poznańskie . . .	109.202	**54.601**	*200,4*	104.435	**52.217**	*191,6*
Stanisławowskie .	316.538	**24.349**	*52,0*	288 618	**22.201**	*47,4*
Śląskie	198.397	**66 132**	*140,7*	186 670	**62.223**	*132,4*
Tarnopolskie . .	312.250	**18 368**	*43,8*	298.191	**17.541**	*41,8*
Warszawskie . .	3.648.335	**48.644**	*119,0*	3.483.362	**46.445**	*113,5*
Wileńskie . . .	933.416	**23 335**	*84,5*	905 087	**22.627**	*81,9*
Wołyńskie . . .	1.241.404	**34.483**	*79,2*	1.352.910	**37.581**	*86,3*
Razem .	20.053.050	**38.416**	*100,2*	19.010.350	**36.418**	*94,8*

Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce.

Województwo	Czysty zysk			Strata		
	Liczba spółdzielni	Czysty zysk	Przeciętnie na 1 spółdz.	Liczba spółdzielni	Strata	Przeciętnie na 1 spółdz.
Białostockie . .	51	201.165	*3944*	9	12.724	*1414*
Kieleckie . . .	39	206.061	*5284*	14	31.980	*2284*
Krakowskie .	14	94 090	*6721*	2	5.461	*2730*
Lubelskie . . .	54	168.667	*3123*	13	14.807	*1139*
Lwowskie . . .	18	26.294	*1461*	5	19.205	*3841*
Łódzkie . . .	36	112 766	*3132*	8	8.626	*1078*
Nowogródzkie .	27	76.635	*2838*	11	19.994	*1818*
Poleskie . . .	30	139.655	*4655*	4	8.696	*2174*
Pomorskie . .	—	—	—	1	1.409	*1409*
Poznańskie . .	2	4.767	*2383*	—	—	—
Stanisławowskie	11	30.544	*2777*	2	2.624	*1312*
Śląskie . . .	3	11 727	*3909*	—	—	—
Tarnopolskie .	12	17.800	*1483*	5	3.741	*748*
Warszawskie .	49	195.234	*3982*	25	30.261	*1210*
Wileńskie . .	19	41.662	*2193*	21	13.333	*635*
Wołyńskie . .	28	50.032	*1787*	8	161.538	*20192*
Razem . .	393	1.377.099	*3504*	128	334.399	*2612*

Ogólna suma dochodów spółdzielni Związku Powszechnego wynosiła w 1929 roku 3.020.198, czyli 25.380 zł. na jedną spółdzielnię i 84,1 zł. na jednego członka (mniej niż w Zw. Warszawskim). Ogólna suma wydatków wyniosła w tym samym czasie 2.798.593 zł., czyli 23.518 zł. na spółdzielnię i 77,9 zł. na jednego członka.

Ilustruje to nast. zestawienie:

Województwo	Rachunek zysków			Rachunek strat		
	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 członka	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 członka
Białostockie . .	99.735	**33.248**	*331,3*	86.136	**28.712**	*286,2*
Kieleckie . . .	512 868	**28.493**	*168,5*	511.257	**28.403**	*168,0*
Krakowskie . .	294.949	**42.136**	*183,9*	257.910	**36.844**	*160,8*
Lubelskie . .	314.097	**18.476**	*107,3*	281.817	**16.577**	*96,3*
Lwowskie . . .	260.160	**18.583**	*50,6*	240.928	**17.209**	*47,8*
Łódzkie . . .	430.596	**86.119**	*378,4*	409.998	**82.000**	*359,4*
Nowogródzkie ,	3.300	**3.300**	*14,2*	5.489	**3.300**	*23,4*
Poleskie . . .	153.565	**17.063**	*113,9*	131.614	**14 624**	*97,6*
Stanisławowskie	64.307	**9.187**	*33,1*	56.768	**8.110**	*29,2*
Tarnopolskie .	199.064	**11.710**	*14,8*	187.130	**11.008**	*13,9*
Warszawskie .	83.253	**13.876**	*60,9*	74.162	**12.360**	*54,3*
Wołyńskie . .	604.304	**40.287**	*180,0*	255.384	**37.026**	*165,3*
Razem . .	3.020.198	**25.380**	*84,1*	2.798.593	**23.518**	*77,9*

Ogólna suma zysków netto za 1929 rok sięga w tym Związku sumy 231.782 złotych, przyczem 100 spółdzielni wykazuje 266.113 zł. czystego zysku (2.661 zł. na spółdzielnię), a 18 spółdzielni — 34.331 zł. strat (1.907 zł. na spółdzielnię).

Ilustruje to nast. zestawienie:

Województwo	Nadwyżka			Straty		
	Ilość spółdz.	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Ilość spółdz.	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.
Białostockie .	3	13.599	*4.533*	—	—	—
Kieleckie . .	16	15.334	*958*	3	13.117	*4.372*
Krakowskie .	6	42.588	*7.098*	1	240	*240*
Lubelskie . .	14	33.914	*2.422*	2	1.511	*756*
Lwowskie . .	12	28.022	*2.335*	3	8.658	*2.886*
Łódzkie . . .	4	21.748	*5 437*	1	1.150	*1.150*
Nowogródzkie.	—	—	—	1	2.189	*2.189*
Poleskie . . .	7	23.089	*3.298*	2	1.138	*569*
Stanisławow. .	7	7.539	*1.077*	—	—	—
Tarnopolskie .	12	15.844	*1.320*	3	3.443	*1.148*
Warszawskie .	6	12.034	*2.006*	—	—	—
Wołyńskie . .	13	52.402	*4.031*	2	2.885	*1.443*
Razem . .	100	266.113	*2.661*	18	34.331	*1.907*

W związku Żyd. Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych ogólna suma dochodów wynosi 2.043.408 zł., czyli 26.538 zł. na spółdzielnię i 165 złotych na jednego członka, a ogólna suma wydatków — 1.939.645 złotych, czyli 25.190 zł. na spółdzielnię i 156 zł. na jednego członka.

Ogólna suma zysków netto wynosi w Związku tym 103.763 złotych, przyczem 50 spółdzielni wykazuje 135.710 zl. czystej nadwyżki (2.714 zł. na jedną spółdzielnię), a 27 spółdzielni—31.947 zł. strat (1.183 zł. na spółdzielnię).

Wydatki administracyjne.

Wydatki administracyjne żydowskich spółdzielni kredytowych wynoszą razem 13.368.012 złotych, z czego 10.159.981 złotych przypada na spółdzielnie Zw. Żyd. Towarzystw Spółdzielczych w Polsce, 1.986.507 na spółdzielnie Związku Powszechnego i 1.221.524 zł. na spółdzielnie Związku Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych. Stosunek procentowy poszczególnych pozycji wydatków administracyjnych ilustruje następujące zestawienie:

Związek	Ogólna suma wyd. administr.		Wynagrodz. władz		Płace personelu		Świadcz. społeczne		Podatki		Inne wydatki	
	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%
Zw. Żyd. T. Sp.	10.159.981	*100,0*	662.760	*6,5*	5.300.481	*52,2*	571.077	*5,6*	301.554	*3,0*	3.324.109	*32,7*
Zw. Pow.	1.986.507	*100,0*	307.061	*15,5*	772.243	*38,8*	90.133	*4,5*	74.987	*3,8*	742.083	*37,3*
Zw. Ż. K. St. Sp.	1.221.524	*100,0*	123.499	*10,1*	472.229	*38,7*	46.175	*3,8*	40.984	*3,3*	538.637	*44,1*

Charakterystycznym jest fakt, że płace personelu najemnego są największe w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych (52,2%), w chwili gdy wynagrodzenie władz jest tu najmniejsze (zaledwie 6,5%); również najmniejsze są tu wydatki (komorne, druki, porto etc.). Do wydatków innych zostały zaliczone wydatki na cele kulturalne, które są znów największe w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych.

Nie ulega kwestji, że spółdzielczość kredytowa żydowska traci około 3 miljonów złotych rocznie na wydatki administracyjne z powodu gospodarczo niczem nieuzasadnionej inflacji spółdzielni konkurencyjnych.

Podział nadwyżki.

Ogólna suma czystej nadwyżki wszystkich trzech Związków wynosi 1.778.922 zł., które zostały podzielone w sposób następujący:

Związek	Ogólna suma nadwyżki		Na fundusz zasobowy		Na inne fundusze		Na dywidendę		Na cele kulturalne		Na inne cele	
	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%
Zw. Żyd. T. Sp.	1.377.099	*100,0*	1.120.520	*81,4*	114.417	*8,3*	15.136	*1,1*	30.283	*2,2*	96.743	*7,0*
Zw. Pow.	266.113	*100,0*	179.524	*67,5*	23.629	*8,8*	4.586	*1,7*	10.565	*4,0*	47.809	*18,0*
Zw. Ż. K. St. Sp.	135.710	*100,0*	106.548	*78,5*	6.610	*4,9*	—	—	6.139	*4,5*	16.413	*12,1*

Zestawienie porównawcze najgłówniejszych pozycji wszystkich 3-ch żydowskich związków spółdzielczych.

Członkowie

	Ilość spółdz.	Ilość członków	Przeciętnie na 1 spółdz.
1) Zw. Żyd. Tow. Sp.	**522**	200.495	*384*
2) Pow. Związek	**119**	35.900	*302*
3) Zw. Sp. Kupieckich	**77**	12.397	*161*

Kapitały własne

	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 czł.
1) Zw. Żyd. Tow. Sp.	16.146.416	**30.932**	*80,6*
2) Pow. Związek	2.675.419	**22.449**	*74,5*
3) Związek Sp. Kup.	910.800	**12.868**	*79,9*

Wkłady

	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 czł.
1) Zw. Żyd. Tow. Sp.	58.630.609	**112.319**	*292,5*
2) Pow. Związek	15.194.668	**127.686**	*423,3*
3) Związek Sp. Kup.	5.432.893	**70.557**	*438,2*

Długi zaciągnięte

	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 czł.
1) Zw. Żyd. Tow. Sp.	18.388.779	**35.227**	*91,7*
2) Pow. Związek	2.388.965	**20.075**	*66,5*
3) Zw. Sp. Kupieckich	262.677	**3.411**	*21,2*

Saldo kredytów udzielonych

	Suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 czł.
1) Zw. Żyd. Tow. Sp.	85.253.198	**163.320**	*425,0*
2) Pow. Związek	18.121.737	**152.284**	*504,8*
3) Zw. Sp. Kup.	6.369.022	**82.715**	*513,8*

Zestawienie ogólne.

Omawiając dotychczas poszczególne pozycje wszystkich trzech żydowskich związków spółdzielczych oddzielnie, należałoby teraz zestawić ogólny obraz całego żydowskiego ruchu spółdzielczo-kredytowego. Ogółem 718 żydowskich spółdzielni kredytowych znajduje się w 493 miejscowościach, czyli, że 225 spółdzielni pracuje równolegle z innemi spółdzielniami kredytowemi w tych samych miejscowościach. Omijając już kwestję

t. zw. „banczków familijnych", którą należałoby rozstrzygnąć drogą ustawodawczą, wprowadzając cały szereg sankcyj karnych nie tylko na ludzi, podszywających się pod sztandar spółdzielczy, lecz również i na osoby, sprawujące nadzór nad takiemi „spółdzielniami", o ile nie wywierają odpowiedniego nacisku w kierunku zlikwidowania takich imprez, należałoby również b. uważnie zastanowić się nad kwestją t. zw. społecznych banków konkurencyjnych, zakładanych tu i ówdzie z tych lub innych przyczyn, ze spółdzielczością zgoła nic wspólnego nie mających. Spółdzielcze banki konkurencyjne (obsługujące przeważnie tę samą klijentelę) wprowadzają demoralizację przy udzielaniu kredytów, uniemożliwiają wszelką kontrolę nad zdolnością kredytową członków, podwyższają wydatki administracyjne, a tem samem i oprocentowanie za kredyty udzielone, wprowadzają konkurencję w dziedzinie uzyskania wkładów etc... Prowadzona w tym kierunku praca uświadamiająca napotyka, niestety, na wielkie przeszkody ze strony zainteresowanych partyjnych, czy też zgoła prywatnych czynników, którym egzystencję ułatwia fakt istnienia aż trzech żydowskich związków spółdzielczych; zasady spółdzielcze, ustalone przez ojca kooperacji kredytowej Schultzego z Delitsch, a przestrzegane skrupulatnie przez jeden ze wspomnianych związków (Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce) zostają paraliżowane już samym faktem istnienia jeszcze dwóch innych związków. W chwili obecnej o prawo rewizji ubiega się nowozałożony czwarty żydowski związek spółdzielczy. Z takiego stanu rzeczy ani spółdzielczość, ani społeczeństwo żydowskie zbyt wielkiej korzyści nie osiągną. Jest to pod każdym względem objaw niezdrowy, który należałoby zwalczyć z całą stanowczością.

Porównanie z okresem przedwojennym.

Tyle co do stanu Żydowskich Spółdzielni Kredytowych na początku 1930 roku, który uważać należy za okres największego rozwoju żydowskiej spółdzielczości kredytowej w Polsce.

Według stanu spółdzielni za 1930 rok przeciętna liczba członków w jednej spółdzielni Związku Żydowskich Tow. Spółdzielczych w Polsce wynosiła 384, przeciętna suma kapitałów własnych — 80,6 zł., wkładów — 292,5 zł., długów zaciągniętych i redyskonta — 91,6 zł., a salda udzielonych kredytów — 425 zł. na jednego członka. Biorąc jednak pod uwagę, że z ogólnej liczby 540 spółdzielni 481 odpowiada przedwojennemu typowi Kas Pożyczkowo Oszczędnościowych (spółdzielnie drobnego kredytu), zaznaczyć należy, że w spółdzielniach tych, liczących 185.000 członków, przeciętna suma kapitałów własnych wynosi zaledwie 64 zł. na członka, wkładów — 247 zł., długów zaciągniętych i redyskonta — 70 zł., a udzielonych pożyczek — 334 zł., czyli, że spółdzielnie te, nawet w okresie naj-

Poniższe zestawienie porównawcze ilustruje wspomniany wyżej stan rzeczy:

	Kapitały własne	Wkłady	Kredyty własne	Pożyczki udzielone
Ogółem Zw. Żyd. Tow. Spółdz. .	80,6	292,5	91,6	425,—
Spółdzielnie drobnego kredytu w Zw. Żyd. Tow. Spółdz. . . .	64,0	247,—	70,—	334,—
Kasy Poż.-Oszczędn. przed wojną w b. zab. rosyjskim	75,0	315,—	11,—	360,—

większego po wojnie rozkwitu spółdzielczości żydowskiej w Polsce nie dorównały stanowi spółdzielni drobnego kredytu przed wojną, a fakt ten tem silniej rzuca się w oczy, gdy się bierze pod uwagę, że siła kupna pieniądza w porownaniu z okresem przedwojennym zmalała prawie o połowę.

Żydowski kredyt spółdzielczy a kredyt filantropijny.

Obok żydowskich spółdzielni kredytowych istnieją jeszcze w Polsce t. zw. kasy „Gemilas Chesed", których rozmieszczenie ilustruje następujące zestawienie: spółdzielczym widzimy tu b. kardynalne

i zasadnicze różnice, w chwili bowiem, gdy w kasach „Gemilas Chesed" np. kredyt JDC wynosi 57% ogólnej sumy bilansowej tych kas, to w spółdzielniach Związku Żyd. Tow. Spółdzielczych, korzystających z kredytu „Foundation", udział tych kredytów w ogólnej sumie bilansowej tych spółdzielni wyraża się liczbą 9% ($9^1/_2$ miljona złotych na blisko 104 miljonów złotych kapitału obrotowego).

Żydowska Spółdzielczość Kredytowa na tle ogólnej spółdzielczości kredytowej w Polsce.

Na zasadzie danych Państwowej Rady spółdzielczej z ogólnej liczby 4717 związ-

Kasy „Gemilas Chesed".

Województwo	Ilość kas	Kasa	Pożyczki wydane	Ruchomości	Różne	Bilans	Kap. własne	Kredyty JDC	Kredyty osób pryw.
Białostockie	57	25.516	678.220	1.095	1.819	706.650	255.963	414.167	36.520
Kieleckie	40	46.425	625.143	1.855	7.521	680.944	256.765	390.357	33.822
Krakowskie	61	31.827	636.013	8.650	1.739	678.229	186.588	396.773	94.868
Lubelskie	58	30.215	660.817	3.353	6.018	700.403	314.050	357.937	28.416
Lwowskie	40	19.807	387.607	261	2.819	410.494	104.081	277.525	28.888
Łódzkie	33	23.691	850.000	791	10.838	885.320	487.430	386.227	11.663
Nowogródzkie	23	4.831	181.200	496	41	186 568	82.389	95.798	8.381
Poleskie	37	12.998	367.780	6.392	6.206	393.376	108.363	264.234	20.779
Pomorskie	2	3.867	13.876	—	—	17.743	8.441	8.780	522
Poznańskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stanisławow.	30	10.594	323.208	596	492	334.890	89.602	189.450	55.838
Śląskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie	41	7.298	322.139	434	1.729	331 600	149.642	164.017	17.941
Warszawskie	70	26.693	1.146.157	3.579	20.143	1.196.572	312.340	796.961	87.271
Wileńskie	52	30.213	431.896	3.223	1.810	467.142	155.861	281.550	29.731
Wołyńskie	36	8.743	389.621	705	2.113	401.182	138.407	238.168	24.607
Gdańsk	1	879	33.800	—	525	35.204	15.077	7.785	12.342
ogółem	581	283.597	7.047.477	31.430	63.813	7.426.317	2.664.999	4.269.729	491.589

Jak z powyższego wynika, 61% ogólnej sumy udzielonych pożyczek pochodzi z funduszów JDC, podczas gdy inne fundusze pochodzenia filantropijnego (ofiary, dotacje państwowe, komunalne i kahalne) wynoszą 39% tej sumy. Różne wkłady i kredyty osób prywatnych pokrywają (z b. nieznaczną nadwyżką) rezerwy kasowe, wartość ruchomości i pozycję—„różne".

W porównaniu z żydowskim kredytem

kowych spółdzielni kredytowych w Polsce, uwzględnionych w statystyce, 718, czyli, 15,2% przypada na spółdzielnie trzech związków żydowskich. Z ogólnej liczby 1.513.420 członków zrzeszonych we wszystkich wspomnianych spółdzielniach 248.792, czyli 16,4% stanowią Żydzi (według przynależności do związków żydowskich). Biorąc pod uwagę, że Żydzi stanowią 11% ogólnej ludności w kraju, stwierdzić na-

leży, że udział ich w Kooperacji Kredytowej jest o wiele silniejszy (nawet gdy się weźmie pod uwagę t. zw. podwójne członkowstwo) od udziału ludności chrześcijańskiej. Łatwo daje się to wytłumaczyć specyficzną strukturą gospodarczą ludności żydowskiej w Polsce, wykazującą znaczny udział Żydów w handlu i rzemiośle, i to w charakterze samodzielnieczynnych.

Pozatem należy zaznaczyć, że w ogólnej liczbie 217.006 kupców, drobnych kupców i średnich i drobnych przemysłowców, podanych w statystyce wszystkich wogóle spółdzielni w Polsce, Żydzi stanowią (i to tylko w kredytówkach) 145,043 (67%), a w ogólnej liczbie 141.005 rzemieślników samodzielnych stanowią 62.513 (44,3%).

Wpływ kryzysu gospodarczego na żydowską spółdzielczość kredytową.

W roku 1930 rozpoczyna się trwający jeszcze dotychczas kryzys gospodarczy. Spadek produkcji przemysłowej, obrotów handlowych, wzrastające wciąż bezrobocie, systematyczna zniżka cen i ogólne zubożenie są charakrakterystyczne dla wszystkich niemal Państw starego i nowego kontynentu. Również i Polska odczuła—i to w dość znacznej mierze — skutki ogólnego przesilenia, a do tego doszły jeszcze nasze rodzime bolączki, jak nadprodukcja zboża i idący z nią w parze spadek cen. Pogorszyło to zdolność nabywczą wsi, zmniejszyło produkcję krajową i obrót i w bardzo wielu wypadkach doprowadziło do odroczenia wypłat a nawet likwidacji przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych. Nie bacząc jednak na taki stan rzeczy, spółdzielczość była ostatnią, która odczuła skutki kryzysu. W pewnych nawet wypadkach przyczyniła się—i to dość znacznie — do zahamowania i złagodzenia kryzysu Jako dowód posłużyć mogą następujące liczby, ilustrujące ruch wkładów i udzielonych pożyczek według obliczeń Państwowej Rady Spółdzielczej:

Data	Ilość spółdz.	Wkłady	Rach. bieżące	Pożyczki
		(w tysiącach złotych)		
1/I 1930	4313	263.932	63.295	503.014
1/IV „	4535	321.531	43.192	550.650
1/VII „	4761	339.550	33.467	592.669
1/X „	4818	336.699	47.886	625.722
1/I 1931	4695	344.564	36.655	616.092
1/IV „	4826	351.153	36.641	614.540
1/VII „	4705	343.576	34.689	613.942
1/X „	4752	319.217	34.073	587.872

Widzimy więc, że do października 1930 roku wkłady, rachunki bieżące i udzielone pożyczki stale wzrastają, by w ciągu roku — do 1 lipca 1931 r. — pozostać na jednakowym prawie poziomie. Dopiero w drugiej połowie 1931 r. spółdzielnie odczuwają znaczniejszy odpływ wkładów, co wpływa również na zmniejszenie się salda udzielonych pożyczek.

Nieco gorzej, coprawda, przedstawia się sprawa w spółdzielczości żydowskiej, ale i tu rok 1930 wykazuje wzrost wkładów i udzielonych pożyczek, a dopiero 1931 rok sygnalizuje skurczenie się tych pozycji. Ilustruje to zestawienie na str. następnej.

W niektórych wypadkach taki stan rzeczy doprowadził do faktycznej czy nawet i formalnej likwidacji niektórych spółdzielni, dla ścisłości należy jednak dodać, że w pierwszym rzędzie kryzys dał się we znaki spółdzielniom wadliwie prowadzonym, nie stosującym się do przepisów związkowych i nie posiadającym odpowiednio wyszkolonych kierowników i ideowych spółdzielców. Z powodu kryzysu załamały się również i największe spółdzielnie familijne Związku Powszechnego, brak jednak bliższych danych statystycznych za ostatni okres, któreby ten stan rzeczy odpowiednio zilustrowały. W ciągu 1931 roku, a zwłaszcza w ostatnim jego półroczu trwający w per-

Data	Związek Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce				Pow. Zw. na wł. pom. op. sp.				Zw. Żyd. Kup. Stow. Sp.			
	Ilość spółdz.	Wkłady	R-ki bieżące	Pożyczki	Ilość spółdz.	Wkłady	R-ki bieżące	Pożyczki	Ilość spółdz.	Wkłady	R-ki bieżące	Pożyczki
		w tysiącach złotych				w tysiącach złotych				w tysiącach złotych		
1/I 1930	**503**	51.950	5.073	82.913	**109**	13.411	1.688	16.833	**83**	4.158	1.728	10.047
1/IV „	**528**	56.310	4.631	90.406	**103**	12.703	1.715	15.662	**91**	4.583	1.796	8.585
1/VII „	**543**	67.427	5.065	92.682	**127**	12.893	1.400	16.744	**93**	6.301	1.985	10.026
1/X „	**540**	59.896	5.148	93.023	**123**	13.493	2.319	19.851	**102**	6.470	1.999	9.765
1/I 1931	**548**	62.910	4.391	93.529	**122**	14.122	2.258	18.260	**111**	7.978	887	9.670
1/IV „	**546**	55.396	4.274	88.544	**121**	13.001	1.846	18.308	**111**	7.629	800	10.057
1/VII „	**546**	52.723	4.296	81.586	**114**	12.768	1.736	17.685	**111**	6.566	1.015	9.150
1/X „	**539**	46.807	4.228	73.777	**116**	11.133	953	15.211	**111**	5.720	416	6.545

manencji kryzys wpłynął na pogorszenie się stanu finansowego i gospodarczego również i tych spółdzielni kredytowych, którym nic nie można zarzucić pod względem spółdzielczym. Zmniejszenie się wkładów i redyskonta o przeszło 20 miljonów złotych w ciągu jednego roku (1931) z jednej strony i zamrożenie dość znacznej części pożyczek udzielonych z drugiej strony nie mogło wpłynąć dodatnio na rozwój żydowskiej spółdzielczości kredytowej w kraju. Do tego przybyło również wyczerpanie się funduszów, pochodzących ze źródeł żydowsko-amerykańskich. Pomoc więc odpowiednich czynników państwowych w chwili obecnej jest wprost konieczna, a to nie tylko w interesie 200 tysięcy żydowskich warsztatów pracy, lecz również i w interesie Państwa.

Inne spółdzielnie żydowskie.

Obraz spółdzielczości żydowskiej w Polsce byłby niekompletny, gdybyśmy nie wspomnieli o spółdzielniach innych, nie-kredytowych.

Spółdzielnie spożywców.

W pierwszym rzędzie poświęcimy słów kilka robotniczym spółdzielniom spożywców. Po pewnym—krótkim zresztą — okresie rozwoju spółdzielnie te ostatnio zupełnie prawie zanikają, pozostając wciąż w rękach poszczególnych partji — Bundu i Poalej Sjonu. Liczba „bundowskich" spółdzielni spożywczych spadła z 62 w roku 1920 do 3 w chwili obecnej, mianowicie:

w 1920 roku 62 spółdz.
„ 1921 „ 42 „
„ 1922 „ 23 „
„ 1923 „ 23 „
„ 1924 „ 23 „
„ 1925 „ 23 „
„ 1926 „ 4 „
„ 1927 „ 4 „
„ 1928 „ 3 „
„ 1929 „ 3 „
„ 1930 „ 3 „

Tłumaczy się to poniekąd tem, że w 1926 roku nastąpiła pewna koncentracja tego ruchu w ten sposób, że „Powszechna Spółdzielnia Kredytowa" w Warszawie posiada prócz Warszawy jeszcze 8 filij prowincjonalnych.

Obrót tych spółdzielni przedstawia się w sposób następujący:

w **1922** roku **800** tys. fr. szw.
„ 1923 „ 1.215 „ „ „
„ 1924 „ 2.549 „ „ „
„ 1925 „ 2.887 „ „ „
„ 1926 „ 3.412 „ złotych
„ **1927** „ **4.171** „ „
„ 1928 „ 3.706 „ „

w 1929 roku 3.572 tys. złotych
„ 1930 „ 2.862 „ „

Kapitały zaś własne wzrosły z 18 tysięcy fr. szw. w 1922 roku do 210 fr. szw., by spaść do 34 tys. zł w 1930 roku. Ogólna liczba członków w 3 spółdz. robotniczych z pod sztandaru „Bundu" wynosi 4.420, a kapitał obrotowy tych spółdzielni dochodzi do 705 tysięcy złotych, z czego zaledwie 5% przypada na kapitały własne, reszta zaś została wypożyczona bądź w „Robotniczej Centrali Kredytowej", bądź u dostawców. W gorszym jeszcze stanie znajdują się spółdzielnie spożywcze „Poalej Sjon". Wszystkie jednak żyd. spółdzielnie spożywców korzystają z wydatnej pomocy „Foundation".

Robotnicze spółdzielnie wytwórcze.

Obok spółdzielni spożywczych robotnicy żydowscy zaczęli organizować spółdzielnie wytwórcze, tak w Warszawie, jak i na prowincji. 7 takich spółdzielni wykazują na 1-go stycznia 1930 roku 80 tys. zł. kapitałów własnych na ogólną sumę 544 tysięcy złotych kapitału obrotowego; resztę stanowią kredyty uzyskane, w tem b. znaczna część pochodząca od „Foundation" za pośrednictwem „Rob. Centrali Kredytowej". Niestety spółdzielnie te, jak i inne, nie uwzględnione w statystyce, w międzyczasie już się załamały z powodu poniesionych strat.

„Foundation" sama straciła na spółdzielniach robotniczych — spożywczych i wytwórczych—około 1 miljona złotych.

Spółdzielnie mieszkaniowe.

Również i ruch spółdzielczo-mieszkaniowy wcale prawie się nie rozwinął na „ulicy żydowskiej". Za wyjątkiem kilku spółdzielni mieszkaniowych założonych z inicjatywy partyj robotniczych, na szczególną uwagę zasługuje spółdzielnia „Spółdom" w Lublinie, która niezbędne dla budowy kapitały uzyskała z tow. asekuracyjnego na podstawie specjalnej umowy, w myśl której wszyscy członkowie spółdzielni ubezpieczają się w tym tow. na wypadek śmierci lub też dożywocie.

Spółdzielnie rolniczo-Handlowe.

Oprócz rolniczych spółdzielni kredytowych, zrzeszonych w Zw. Żyd. Tow. Spółdz., z których część zajmuje się również pośredniczeniem przy kupnie i sprzedaży produktów i narzędzi rolniczych, do Związku tego należą również 2 spółdzielnie rolniczo-handlowe (w Grodnie i Brześciu); spółdzielnie te liczą 135 członków — samych ogrodników. W ciągu 1929 roku spółdzielnie te osiągnęły zysk ze sprzedaży towarów w wysokości 14.944 zł.; po potrąceniu wszystkich kosztów handlowych rok obrachunkowy został zamknięty nadwyżką 3851 zł.

Do Związku Powszechnego należały również 2 spółdzielnie rolników z ogólną liczbą 380 członków, w tem „Małopolski Związek Rolników", który w następnym okresie przeszedł do Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce. Ogólny zysk tych 2-ch spółdzielni w roku sprawozdawczym wynosi 99.699, a czysta nadwyżka — po potrąceniu wydatków i strat na dłużnikach — wynosi zł. 9.837.

Spółdzielnie rzemieślnicze.

Spółdzielczość rzemieślnicza była stałą troską kierowników spółdzielczości żydowskiej, zwłaszcza zaś „Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce", który tym zagadnieniom poświęcił specjalnie dużo czasu i energji. Niestety, wszelkie wysiłki w tym kierunku nie dały pozytywnych rezultatów. W 1929 roku Związek liczył 22 spółdzielnie rzemieślnicze, z których tylko

część była czynna. Wiadomości organizacyjnych dostarczyło 15, a bilansów tylko 6 spółdzielni. W liczbie wspomnianych 15 spółdzielni figurowała również spółdz. „Surwyt“, obecnie znajdująca się w stanie upadłości (1.112 członków). Przeciętna liczba członków pozostałych spółdzielni rzemieślniczych wynosi 53. Przeważnie są to spółdzielnie surowcowe; zaledwie kilka z nich zajmuje się spółdzielczą sprzedażą wytworów rzemieślniczych. Wysokość pojedyńczego udziału waha się od 15 do 300 złotych.

W 1929 roku dało się już zauważyć pewne załamanie większości spółdzielni rzemieślniczych; niektóre z nich już wtedy się likwidowały z powodu złej gospodarki i nieodpowiedniego kierownictwa. Przyczyny upadku tych instytucyj nie należy szukać w złej konjukturze gospodarczej, lecz w braku uświadomienia spółdzielczego wśród ich członków i nawet kierowników, jak również w fałszywem pojmowaniu całokształtu zagadnień spółdzielczości rzemieślniczej przez zainteresowanych rzemieślników. Wszystkie te spółdzielnie zbudowane zostały nie od dołu do góry, nie drogą celowych usiłowań zainteresowanych jednostek, lecz zostały one narzucone „z góry“, przez organizacje zawodowe. Zrozumiałem jest przeto, że taki stan rzeczy musiał się prędzej czy później bardzo smutnie odbić na stanie żyd. spółdzielczości rzemieślniczej. Jako na wyjątek należy wskazać na „Szatnię“ we Lwowie, która jest spółdzielnią sprzedaży wyrobów żydowskich szkół rzemieślniczych we Wschodniej Małopolsce.

Bilansów za r. 1929 dostarczyło tylko 6 spółdzielni, a mianowicie: Spółdz. sprzedaży „Stolarz“ w Białymstoku, spółdz. surowcowa w Grodnie, takaż spółdzielnia w Radomiu, spółdz. sprzedaży „Szatnia“ we Lwowie, spółdz. surowcowa „Przędza“ w Łodzi i spółdz. „Jedność“ w Wilnie. Bilans zbiorowy tych spółdzielni przedstawia się jak następuje:

Aktywa	
Kasa	3.491
Lokaty	5.330
Pap. wartościowe .	600
Towary	201.384
Dłużnicy	88.081
Udziały w in. inst.	2.533
Ruchomości . . .	3.096
Inne r-ki	63.910
Straty	6.126
Ogółem .	374.551
Pasywa	
Udziały	50.102
Fund. rezerwowy .	3.927
„ specjalny .	1.891
Dostawcy	122.037
Banki	70.955
Weksle własne . .	75.261
Inne r-ki	47.826
Czysty zysk . . .	2.552
Ogółem .	374.551

Zyski osiągnięte ze sprzedaży towarów przez 5 spółdzielni w roku sprawozdawczym wyniosły 78.728 zł; różne inne zyski wyniosły 4.972 zł. Koszty handlowe za ten czas doszły do 64.122 zł., inne wydatki — do 10.781 zł., a odsetki od zaciągniętych pożyczek—do 12.371 zł. Cztery spółdzielnie zakończyły okres sprawozdawczy zyskiem w wysokości 2.552 złotych, a jedna—stratą w wysokości 6.126 złotych.

Nie bacząc na opłakany stan żyd. spółdzielczości rzemieślniczej, należy stwierdzić, że dla szerokich żydowskich rzesz rzemieślniczych w Polsce sprawa dobrze zorganizowanej sieci kooperatyw rzemieślniczych jest rzeczą pierwszorzędnej wagi, kooperatywy te powinny się jednak opierać na zdrowych, wypróbówanych zasadach samopomocy spółdzielczej i wzajemnej współodpowiedzialności. Doświadczenia lat ubiegłych z pewnością przyczynią się do uniknięcia tych błędów, które spowodowały upadek tylu spółdzielni rzemieślniczych.

Związek Powszechny liczył jedną tyl-

ko spółdzielnię rzemieślniczą, mianowicie wytwórnię ślusarską w Tarnopolu.

Spółdzielnie wytwórcze. W nieco szczęśliwszem położeniu znajdują się spółd. wytwórcze. Ogółem do Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce należało 5 takich spółdzielni, mianowicie 2 wytwórcze spółdzielnie szczeciniarskie (w Trzciannem i Międzyrzecu), 1 spółdzielnia czapników (w Częstochowie), 1 spółdzielnia tkacka („Haserejg" w Kosowie koło Kołomyji) i „Wileńskie Spółdzielnie Wytwórcze". Wszystkie te spółdzielnie liczyły 185 członków. Wysokość udziału waha się tu między 100 a 250 zł., a odpowiedzialność — między 5-io a 15-krotną. Wileńskie Spółdz. Wytwórcze były już prawie że w likwidacji; bilans zbiorowy pozostałych czterech spółdzielni przedstawia się w sposób następujący:

Aktywa	
Kasa	6.228
Towary	185.267
Dłużnicy	115.992
Udziały w inn. inst. .	1.250
Ruchomości . . .	20.335
Inne rachunki . . .	9.047
Ogółem	338.119
Pasywa	
Udziały	137.688
Fundusz rezerw. . .	799
„ specjalny .	537
Dostawcy	51.742
Banki	59.337
Weksle własne . .	53.180
Inne rachunki . . .	3.901
Czysty zysk . . .	30.935
Ogółem	338.119

Spółdzielnie te osiągnęły w ciągu 1929 roku ze sprzedaży swych wyrobów nadwyżkę w wysokości 279.027 zł., pozatem zyski ich z innych źródeł wyniosły 4.383 zł.; ich koszty handlowe w ciągu tegoż czasu wyniosły 124.070 zł., tytułem odsetek od zaciągniętych pożyczek zapłaciły 7.768 zł., tytułem wynagrodzenia za robociznę — 116.854 zł., a na amortyzację inwentarza zaliczyły 3.434 zł.; różne inne wydatki wyniosły 349 zł.

Osiągnięty więc został czysty zysk w wysokości 30.935 złotych, a mianowicie: w Trzciannem 613 zł., w Częstochowie — 711 zł, w Międzyrzecu — 25.411 zł. i w Kosowie — 4.200 złotych.

Należy zaznaczyć, że spółdzielnie wytwórcze zostały założone na znacznie zdrowszych podstawach, niż spółdzielnie sprzedaży i surowcowe. Inicjatywa w tym wypadku wyszła ze strony zainteresowanych rzemieślników (wzgl. chałupników), którzy sami wnieśli do spółdzielni znaczniejsze środki obrotowe w postaci udziałów; poza tem skład osobowy członków jest tu o wiele lepiej dobrany aniżeli w innych spółdzielniach rzemieślniczych. Działalność tych kilku spółdzielni wytwórczych z pewnością doda więcej otuchy do założenia w przyszłości większej ilości podobnych spółdzielni.

Również i Związek Powszechny posiada jedną spółdzielnię wytwórczą, mianowicie: spółdz. „Unitas" w Międzyrzecu, liczącą 19 członków.

Spółdzielnie przemysłowe.

Zupełnie odrębną kategorję stanowią t. zw. spółdzielnie przemysłowe, do których przedewszystkiem zostały zaliczone spółdzielnie piekarskie. Dziesięć takich spółdzielni w Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych liczy 173 członków. Wysokość pojedyńczego udziału wynosi od 500 do 2000 złotych, odpowiedzialność zaś — od 3-ch do 10-krotnej.

Spółdzielnie piekarskie zawdzięczają swoje powstanie Rozporządzeniu p. Ministra Spraw Wewnętrznych o mechanizacji piekarń. Cała prawie dotychczasowa działalność tych spółdzielni ograniczyła się wyłącznie do wybudowania piekarni mechanicznych, co pochłonęło bardzo wiele pieniędzy własnych i pożyczonych; jedynie dwie takie spółdzielnie funkcjonowały już w okresie sprawozdawczym.

Związek Powszechny podaje w swojej statystyce 3 spółdzielnie przemysłowe, z których zaledwie jedna — Spółdz. Zbożowo - mączna „Fornarina" we Lwowie,

licząca 21 członków, została uwzględniona w statystyce.

Spółdzielnie handlowe.

Specyficzna struktura ludności żydowskiej w Polsce pozwoliła przypuszczać, iż rozwinie się tu w bardzo silnym stopniu spółdzielczość handlowa na wzór spółdzielni handlowych kupców-detalistów w Niemczech. Praktyka jednak wykazała, że do Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych należały w r. 1929 tylko trzy takie spółdzielnie, mianowicie: dwie dla sprzedaży manufaktury, a jedna — artykułów kolonjalnych, wszystkie w Wilnie. Wszystkie one jednak już w tym okresie były nieczynne, a następnie zostały zlikwidowane.

Związek Powszechny wykazuje 19 spółdzielni handlowych, z których 18 liczy 1635 członków. Wydatki handlowe 17 takich spółdzielni wynosiły 845.319 zł., procenty i prowizje zapłacone — 52.000 zł., umorzenia — 2.913 zł., straty na dłużnikach — 10.703, a inne straty 43.340 złotych. Na towarach został osiągnięty zysk w wysokości 918.695 złotych, a inne dochody wynosiły 32.527 złotych. Czysta nadwyżka 9 spółdzielni wynosi 28 841 zł., czyli 3.205 zł. na spółdzielnię, straty zaś 7 innych spółdzielni wynoszą 31.228 złotych, czyli 4.461 zł. na jedną spółdzielnię.

Zakończenie.

Struktura ekonomiczna ludności żydowskiej w Polsce i jej wpływ na specyficzne ukształtowanie się spółdzielczości żydowskiej.

Przechodząc kolejno wszystkie gałęzie pracy spółdzielczej na ulicy żydowskiej w Polsce stwierdzić możemy wyjątkowo silny rozwój żydowskiej spółdzielczości kredytowej przy słabym bardzo, wprost nieznacznym, stanie innych form samopomocy spółdzielczej. Nie ulega kwestji, że na taki stan rzeczy wpływa specyficzny charakter struktury gospodarczej ludności żydowskiej w Polsce. Wielki mąż stanu, Żyd, *Luigi Luzzatti*, ojciec kooperacji włoskiej, powiada, że każdy naród wnosi swoją odrębną, charakterystyczną nutę do wielkiej symfonji, której na imię: spółdzielczość. Tą nutą Żydów jest: kredyt spółdzielczy.

Na zasadzie spisu ludności z 1921 roku wynika, że z ogólnej liczby 924.092 zawodowo-czynnych Żydów przeszło połowa (472.620, czyli 51,1%) przypada na samodzielnych, podczas gdy wśród nie-Żydów grupa samodzielnych stanowi zaledwie 24,4% wszystkich zawodowo - czynnych. Szczególnie wielki odsetek samodzielnych wykazuje grupa „handel i asekuracja" (76,6% u Żydów, 39,3% u nie-Żydów), następnie „komunikacja i transport" (65,3% i 3,2%) oraz „przemysł" (52,6% i 30,1%).

Z drugiej zaś strony widzimy, że ludność żydowska w Polsce jest przeważnie zatrudniona w handlu i rzemiośle, a mianowicie:

Rolnictwo	2,2%
Przemysł	38,7%
Handel	41,2%
Komunik. i transp. .	3,7%
Urzędnicy, wolne zaw.	3,6%
Inni	10,6%

A gdy się znów dalej zważy, że połowa wszystkich żydowskich przedsiębiorstw pracuje zupełnie bez pracowników najemnych, 22,5% — z jednym pracownikiem, a 17,6% już aż z 2—3 pracownikami, wtedy dopiero uprzytomnimy sobie „wielkość" tych przedsiębiorstw i majętność ich właścicieli. Nic więc dziwnego, że wszyscy ci przedsiębiorcy prowadzą swoje „przedsiębiorstwa" bez jakichkolwiek znaczniejszych kapitałów. „Lud nasz musi mieć źródło kredytu taniego, łatwodostępnego i o dogodnych warunkach amortyzacji" powiada Dr. *J. Tenenbaum*, wskazując zarazem, że „tylko wspólnota i zrzeszenie może nam stworzyć tego rodzaju kredyt", a tą wspólnotą jest właśnie „tylko kooperacja kredytowa systemu Schultze-Delitscha w jej prawdziwej formie". Kredyt spółdzielczy znalazł dla siebie b. podatny grunt na

„ulicy żydowskiej“ w Polsce, gdzie odgrywa rolę obrońcy najszerszych warstw ludności żydowskiej przed zagładą gospodarczą i jest poniekąd jedynym może instrumentem obrony obecnego stanu posiadania tych mas. A skoro spółdzielczość polska (jak zresztą ukraińska i niemiecka) „rozwija się jako odruch samoobrony gospodarczej warstw zagrożonych i odsuniętych od sprawiedliwego udziału w rozdziale dochodu społecznego“, przyczem—jak powiada Ks. Biskup *Adamski*— „naczelnem jej zadaniem jest stać na czele polskiego rodzimego frontu ekonomicznego, być formą organizacyjną wyłącznego polskiego życia gospodarczego wśród najszerszych warstw ludności polskiej, być organizatorem i cementem gospodarczym tych warstw, które stoją poza sferą czysto kapitalistycznych organizacji“, to niewątpliwie i kooperacja żydowska ma się stać — w myśl tych samych zasad — tą wielką organizacją samoobrony gospodarczej ludności żydowskiej w kraju, gdzie stanowi około 11% ogółu obywateli.

Największą bolączką i tragedją dziejową Żydów jest skarłowaciała struktura ekonomiczna narodu żydowskiego w krajach rozproszenia. Biedę najszerszych mas ludności żydowskiej wyzyskiwali i wyzyskują nadal wszelkiego rodzaju lichwiarze. Jedynym skutecznym środkiem przeciwko temu jest kooperącja kredytowa. Ale nie na tem tylko kończy się jej rola na ulicy żydowskiej: jest ona również jednym z najpoważniejszych czynników w kierunku produktywizacji mas żydowskich, balsamem, który goi rany gospodarcze narodu żydowskiego i instrumentem, który uzdrawia żydowską strukturę gospodarczą i tworzy odpowiednie warunki dla rozwoju normalnego żydowskiego życia ekonomicznego w kraju.

ANEKSY

Wysokość pojedyńczego udziału w Spółdzielniach Kredytowych
(w złotych, według stanu na 1.I.1930 r.).

	5	10	15	20	24	25	27	30	35	40	45	50	60	75	80	100	125	150	172	200	250	500
Zw. Żyd. Tow. Spółdz.	3	4	1	16	1	370	1	24	1	10	—	48	5	—	—	33	1	1	—	2	1	—
w tem:																						
w powszechnych . .	*2*	*4*	*1*	*16*	*1*	*364*	*1*	*21*	*1*	*10*	—	*30*	*5*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w rolniczych . . .	—	—	—	—	—	*6*	—		—	—	—	*2*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w urzędniczych . .	*1*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
w sp. średn. Kredytu	—	—	—	—	—	—	—	*2*	—	—	—	*16*	—	—	—	*33*	*1*	*1*	—	*2*	1	—
Zw. Powszechny . .	—	4	1	1	—	25	1	2	—	2	1	45	—	1	2	24	—	1	1	2	1	2
Zw. Żyd. Kup. St. Sp.	—	1	—	5	—	30	—	5	—	—	—	24	1	—	—	11	—	—	—	—	—	—

Wysokość odpowiedzialności dodatkowej członków według stanu na 1.I.1930 r.

(w Związku Żyd. Towarzystw Spółdzielczych w Polsce).

Wielokrotność odpowiedzialności	3	5	7	8	10	12	15	19	20	21	25	30	40	50
W ilu spółdzielniach	3	21	1	7	295	1	16	1	160	1	1	7	4	4

Kapitały własne spół
(według stanu

Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdzielczych w Polsce					
	Kapitał udziałowy			Kapitały społeczne		
	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spół.	Przeciętnie na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spół.	Przeciętnie na 1 czł.
Białostockie	1.214.229	**20.237**	*54,2*	516.497	**8.608**	*23,0*
Kieleckie	1.281.300	**24.175**	*60,5*	520.416	**9.820**	*24,6*
Krakowskie	554.018	**34.626**	*75,7*	85.547	**5.347**	*11,7*
Lubelskie	1.532.679	**22 876**	*58,1*	566.538	**8.456**	*21,5*
Lwowskie	412.327	**17.927**	*42,3*	37.261	**1.620**	*3,9*
Łódzkie	1.301.808	**29.586**	*72,7*	322 754	**7.337**	*18,0*
Nowogródzkie	509.613	**13.411**	*94,4*	187.010	**4.921**	*18,2*
Poleskie	777.997	**22.882**	*61,9*	274.117	**8 063**	*21,8*
Pomorskie	11.048	**11.048**	*95,3*	—	—	—
Poznańskie	109.060	**54.530**	*200,1*	14 399	**7.200**	*26,4*
Stanisławowskie	256.091	**19 699**	*42,1*	78.938	**6.072**	*13,0*
Śląskie	169.609	**56.536**	*120,3*	12.483	**4.161**	*8,8*
Tarnopolskie	269.242	**15 838**	*37,8*	106.833	**6 284**	*15,0*
Warszawskie	2.788.399	**37.179**	*90,9*	369.870	**4.932**	*12,0*
Wileńskie	596.067	**14.902**	*54,0*	149.509	**3.737**	*13,5*
Wołyńskie	836.699	**23 242**	*53,4*	284.058	**7.890**	*18,1*
Razem . .	12 620.186	**24.177**	*63,0*	3.526 230	**6.755**	*17,6*

Wkłady i rachunki bieżące w spółdzielniach kredytowych
(według stanu na 1.I.1930 r.).

Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce			Powszechny Związek			Zw. Żyd. Kup. Stowarz. Spółdz.		
	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przec. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przec. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przec. na 1 czł.
Białostockie .	9.077.801	**151.297**	*404,9*	260.371	**86.790**	*865*	56.680	**28.340**	*2163*
Kieleckie . .	6.925.638	**130 672**	*327,1*	1.972.167	**109.565**	*648*	1.864.559	**88.789**	*609*
Krakowskie .	2.667.735	**166.733**	*364,1*	1.304 152	**186 309**	*813*	170.312	**85 156**	*564*
Lubelskie . .	7.990.394	**119.260**	*303,0*	1.319.208	**77.600**	*451*	739.160	**41.064**	*267*
Lwowskie . .	1.232.134	**53.571**	*126,7*	1.508.574	**107 755**	*293*	137.502	**68.751**	*400*
Łódzkie . . .	6.336.805	**144.018**	*353,8*	881.196	**176.239**	*774*	807.557	**201.889**	*955*
Nowogródzkie	3.849.758	**101.310**	*373,4*	13.041	**13.041**	*56*	—	—	—
Poleskie,. . .	4.980.986	**146.500**	*396,1*	724.721	**80.523**	*538*	43.768	**21.884**	*242*
Pomorskie .	3.888	**3.888**	*33,2*	—	—	—	—	—	—
Poznańskie. .	111.567	**55.783**	*204,7*	—	—	—	—	—	—
Stanisławowskie	1.559.038	**119.926**	*256,2*	344.913	**49.273**	*177*	265.555	**132.777**	*335*
Śląskie . . .	459.870	**153.290**	*326,1*	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie .	980.803	**57.694**	*137,6*	1.326.865	**78.051**	*99*	24.660	**12.330**	*50*
Warszawskie .	5.839.948	**77 866**	*190,4*	718.687	**119.781**	*526*	1.266.027	**66.633**	*437*
Wileńskie . .	3.109.218	**77.730**	*281,6*	—	—	—	—	—	—
Wołyńskie . .	3.505.026	**97 362**	*223,7*	4.820.773	**321 385**	*1435*	57.113	**19.038**	*157*
Razem . .	58.630.609	**112 319**	*292,5*	15.194.668	**127 686**	*423*	5.432 893	**70.557**	*438*

dzielni kredytowych
na 1.I 1930 r.).

Powszechny Związek						Zw. Żyd. Kup. Stowarzyszeń Spółdzielczych					
Kapitał udziałowy			Kapitały społeczne			Kapitał udziałowy			Kapitały społeczne		
Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 członka	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przecięt. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przecięt. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przeciętnie na 1 członka
25.405	**8.468**	*84,4*	1.154	**505**	*50,0*	12 716	**6.358**	*36,6*	4.265	**2.133**	*12,3*
250.967	**13.943**	*82,4*	61.319	**3.184**	*20,1*	209.817	**9.991**	*68,5*	98.379	**4.685**	*32,1*
143 313	**20.473**	*89,3*	68.278	**9.754**	*42,6*	17.497	**8 749**	*57,9*	3.790	**1.895**	*12,5*
198.948	**11.703**	*67,9*	34.168	**2 010**	*11,7*	94.191	**5.233**	*34,0*	27.306	**1.517**	*9,9*
345.291	**24 664**	*67,2*	78.858	**5.633**	*15,3*	22 401	**11.201**	*65,1*	1.450	**725**	*4,2*
152.363	**30.473**	*133,9*	12 444	**2.489**	*10,9*	134.627	**33 657**	*15,9*	10.517	**2.629**	*12,4*
3.865	**3 865**	*16,6*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
106.777	**11.864**	*79,2*	24.191	**2.688**	*18,0*	8.185	**4.093**	*45,2*	1.400	**700**	*7,7*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
76.964	**10 995**	*39,6*	37.956	**5.708**	*20,6*	44.196	**22.098**	*55,8*	13.594	**6.797**	*17,2*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
424.264	**24.957**	*31,4*	92.442	**5.438**	*6,9*	18.821	**9.411**	*37,9*	3.462	**1.731**	*7,0*
70.133	**11 689**	*51,3*	11.498	**1 916**	*8,4*	222.658	**11 719**	*76,8*	30.473	**1.604**	*10,5*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
339.136	**22.609**	*101,0*	115 325	**7.688**	*34,3*	9.791	**3.264**	*27,0*	1.264	**421**	*3,5*
2.137.426	**17.962**	*59,6*	537.993	**4.521**	*15,0*	794.900	**10.323**	*64,1*	195.000	**2.544**	*15,8*

Kredyty zaciągnięte i redyskonto (według stanu na 1.I 1930 r.).

Województwo	Zw. Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce			Powszechny Związek na wł. pom. op. sp.			Zw. Żyd. Kup. Stow. Spółdz.		
	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przec. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 spółdz.	Przec. na 1 czł.	Ogólna suma	Przeciętnie na 1 czł.	Przec. na 1 czł.
Białostockie . .	1.293.738	**21.562**	*57,7*	103.348	**34.449**	*343*	—	—	—
Kieleckie	1.390.835	**26.242**	*65,7*	294.257	**16.348**	*97*	70.186	**3.342**	*23*
Krakowskie . . .	348.152	**21.760**	*47,5*	513.596	**73.371**	*320*	—	—	—
Lubelskie . . .	2.272.106	**33.912**	*86,4*	97.710	**5.748**	*33*	1.500	**83**	*0,5*
Lwowskie . . .	913.715	**39.727**	*93,8*	297.692	**21.264**	*58*	10.448	**5.224**	*30*
Łódzkie	1.596.622	**36.287**	*89,1*	323.087	**64.617**	*284*	69.486	**17.372**	—
Nowogródzkie . .	805.616	**21.200**	*78,1*	10.432	**10.432**	*45*	—	—	—
Poleskie	789.982	**23.235**	*60,4*	39.094	**4.344**	*29*	—	—	—
Pomorskie . . .	7.317	**7.317**	*61,7*	—	—	—	—	—	—
Poznańskie . . .	132.401	**66.200**	*248,9*	—	—	—	—	—	—
Stanisławowskie .	391.626	**30.125**	*64,4*	118.435	**16.919**	*61*	64.367	**32.184**	*81*
Śląskie	227.859	**75.953**	*161,6*	—	—	—	—	—	—
Tarnopolskie . .	374.245	**22.014**	*52,5*	153.466	**9 027**	*11*	500	**250**	*1*
Warszawskie . .	5.159.423	**68.792**	*173,2*	14.907	—	—	41.690	—	—
Wileńskie . . .	1 322.389	**33.060**	*119,8*	—	—	—	—	—	—
Wołyńskie . . .	1.362.753	**37 854**	*87,0*	422.941	**28.196**	*126*	4.500	**1.500**	*12*
Razem . .	18.388.779	**35 227**	*91,7*	2.388 965	**20.075**	*66,5*	262.677	**3.411**	*21,2*

Bilans zbiorowy żydowskich spółdzielni kredytowych.

	Związek Żyd. Towarz. Spółdzielczych w Polsce		Powszechny Związek na wł. pom. op. spółdz.		Związek Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych	
	Na dzień 1 stycznia 1930 roku					
Stan czynny						
Kasa i lokaty	9.053.014	*8,7*	2.362.696	*11,0*	1.406.831	*16,7*
Papiery wart. i udz. w inn. inst.	1 629.991	*1,6*	170.431	*0,8*	36.139	*0,4*
Kredyty udzielone	85.253.198	*82,0*	18.121.737	*84,4*	6.369.022	*75,7*
Ruchomości i nieruchomości .	2.461.058	*2,4*	244.140	*1,1*	105.482	*1,3*
Różne rachunki	5.165.223	*5,0*	541.654	*2,5*	469.169	*5,6*
Straty roku ubiegłego . . .	334.399	*0,3*	34.331	*0,2*	31.947	*0,3*
Ogólna suma bilansowa	**103 896.883**	*100,0*	**21 475.244**	*100,0*	**8.418.590**	*100,0*
Stan bierny						
Kapitały własne	16.146.416	*15,6*	2.675.419	*12,5*	990.800	*11,8*
Wkłady i rachunki bieżące .	58.630.609	*56,4*	15.194.668	*70,8*	5.432.893	*64,5*
Długi zaciągnięte i redyskonto	18.388.779	*17,7*	2.388.965	*11,1*	262.677	*3,1*
Różne rachunki	9.353.980	*9,0*	950.079	*4,4*	1.596.510	*19,0*
Nadwyżka	1 377.099	*1,3*	266.113	*1,2*	135.710	*1,6*
	Na dzień 1 stycznia 1931 roku					
Stan czynny						
Kasa i lokaty	9.861.731	*8,4*	2.277.244	*9,9*	1.722.560	*14,1*
Papiery wart. i udz. w inn. inst.	2.353.429	*2,0*	195.409	*0,9*	51.228	*0,4*
Kredyty udzielone	94 898.229	*80,9*	19.194 601	*83,6*	9.914.797	*81,2*
Ruchomości i nieruchomości .	3 261.792	*2,8*	279.588	*1,2*	214.409	*1,7*
Różne rachunki	5 400.226	*4,6*	990 441	*4,3*	291.522	*2,4*
Straty roku ubiegłego . . .	1.563.425	*1,3*	31.224	*0,1*	19.851	*0,2*
Ogólna suma bilansowa	**117.338.832**	*100,0*	**22 968 507**	*100,0*	**12.214.367**	*100,0*
Stan bierny						
Kapitały własne	19.624.794	*16,8*	2.916.298	*12,7*	1.499.902	*12,3*
Wkłady i rachunki bieżące .	69.392.884	*59,1*	16.141.548	*70,3*	8.804.838	*72,1*
Długi zaciągnięte i redyskonto	18.818.144	*16,0*	2.463.637	*10,7*	1.564.563	*12,8*
Różne rachunki	8.222.553	*7,0*	1.184.652	*5,2*	193.466	*1,6*
Nadwyżka	1.280.457	*1,1*	262.372	*1,1*	151.598	*1,2*

Wkłady, rachunki bieżące i pożyczki udzielone za czas od 1.I.1932 do 1.X.1932.

Data	Związek Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce				Pow. Zw. na wł. pom. op. sp.				Zw. żyd. Kup. Stow. Spółdz.				Centr. Zw. Sp. Samopom.			
	Ilość sp.	Wkłady (w tysiącach złotych)	R-ki bieżące (w tysiącach złotych)	Pożyczki (w tysiącach złotych)	Ilość sp.	Wkłady (w tysiącach złotych)	R-ki bieżące (w tysiącach złotych)	Pożyczki (w tysiącach złotych)	Ilość sp.	Wkłady (w tys. złotych)	R-ki bieżące (w tys. złotych)	Pożyczki (w tys. złotych)	Ilość sp.	Wkłady (w tys. złotych)	R-ki bieżące (w tys. złotych)	Pożyczki (w tys. złotych)
1.I.1932	544	43.126	3.015	67.382	123	10.252	1.536	14.047	111	6 691	575	8.181	—	—	—	—
1.IV. „	528	37.344	2.950	61.272	113	9.076	1.386	12.766	126	5.687	358	7.068	—	—	—	—
1.VII. „	528	33.689	2.834	52.391	104	8.342	1.541	11.509	114	5.374	441	7.164	31	2.398	24	2.614
1.X. „	499	32.024	2.185	49.173	107	9.149	1.093	12.532	109	5.015	622	7.143	40	3.034	101	3.588

Stan najgłówniejszych pozycyj na dzień 1 stycznia 1931 r.

	Związek Żyd. Tow. Spółdz. w Polsce			Pow. Zw. na wł. pom. opart. spółdz.			Związek Żyd. Kupieckich Stow. Spółdz.		
	Ogólna suma	Przec. na 1 spółdz.	Przec. na 1 członka	Ogólna suma	Przec. na 1 spółdz.	Przec. na 1 członka	Ogólna suma	Przec. na 1 spółdz.	Przec. na 1 członka
Kapitały własne	19.624.794	**35.943**	*96*	2.916.298	**23 145**	*84*	1 499.902	**14.150**	*86*
Wkłady i rach. bieżące. . .	69.392.884	**127.086**	*333*	16.141.548	**128.108**	*463*	8.804.838	**83.065**	*503*
Długi zac. i red.	18.818 144	**34.465**	*92*	2.463.637	**19 553**	*71*	1.364.563	**14.760**	*89*
Saldo udziel. kredytów . .	94.898 229	**174.125**	*462*	19.194.601	**152 338**	*551*	9 914.797	**93.536**	*567*
Liczba spółdz. uwzgl. . . .	**545**			**126**			**106**		
Liczba człon.	205.585			34.842			17.498		
Saldo udziel. kredytów . .	*377*			*277*			*165*		

Obroty najgłówniejszych pozycyj w ciągu 1930 r.

	Związek Żyd. Tow. Spółdziel. w Polsce	Powsz. Zw. na własnej pom. opartych spółdz.	Związek Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych
Pożyczki udzielone (suma) .	457.686.483	84.543.068	41.440.742
Wkłady wniesione (suma) .	217.017.325	78.821.829	24.611.990
Wkłady podjęte (suma) . .	205.724.157	41.599.030	20.896.947
Dokumenty do inkasa (ilość)	6.007.392	1.376.044	1.144.349
Dokum. do inkasa (suma) .	1.015.730.792	224.098.131	185.142.253

ERRATA:

Na str. 9 w tabeli dolnej pod datą 1.I 1927 wydrukowano: ilość spółdzielni **230;** powinno być **330.**

WYDAWNICTWA
INSTYTUTU BADAŃ SPRAW NARODOWOŚCIOWYCH

WARSZAWA, NOWY-ŚWIAT 21. TEL. 248-74.

„Sprawy Narodowościowe“ w prenumeracie . . . „ 15.—
Roczniki „Spraw Narodowościowych“ za r. 1927 (wyczerpany; są do nabycia poszczególne zeszyty), 1928, 1929, 1930, 1931 po zł. 18.— w oprawie zł. 20.—
„Questions Minoritaires“ — kwartal., roczn. w prenum. „ 8.—
(wychodzi od r. 1928).
Zygm. Stolińskiego: „Liczba i rozmieszczenie Niemców w Polsce" 1927 . . . . „ 1.—
Tegoż autora: „Szkolnictwo niemieckie w Polsce" 1927 „ 1.—
„ „ „Les allemands en Pologne" 1927 (wyczerpane)
„ „ „Die deutsche Minderheit in Polen“ 1929 zł. 10.—
D-ra Wacł. Junoszy: „Szkolnictwo polskie w Niemczech“ 1928 . . . . „ 2.50
D-ra Alfonsa Krysińskiego: „Liczba i rozmieszczenie Ukraińców w Polsce“ 1929 . . . . . „ 3.—
Tegoż autora: „Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej na Kresach Wschodnich“ 1930 . . „ 4.—
Stanisława Gorzuchowskiego: „Ludność litewska na kresach Państwa Polskiego“ 1929. . (wyczerpane)
Mapy rozsiedlenia ludności polskiej i litewskiej na terenie Republiki Litewskiej i na obszarach północno-wschodnich Rzeczypospolitej . „ 6.—
Piotra Grzegorczyka: „Bibljografja Mniejszości Narodowych w Polsce“ za lata 1929 (wyczerpana), 1930, 1931 po . . . . „ 2.—
Leona Zieleniewskiego: „Ustawodawstwo językowe Rzeczypospolitej Polskiej“ 1930 . . . . . „ 5.—
Dr. Stan. Orsini-Rosenberga: „Program badań socjologicznych“ 1930 . . . . „ 2.50
D-ra Jerzego Gliksmana: „Struktura zawodowa i społeczna ludności żydowskiej w Polsce“ 1930 „ 3.—
St. J. Paprockiego: „Ś. p. Tadeusz Hołówko wobec problemów narodowościowych“ 1931 . . „ 1.—
Leona Wasilewskiego: Aperçu critique sur „Die Nationalitäten in den Staaten Europas. Sammlung von Lageberichten“ 1931 . . . . „ 1.—
Tadeusza Katelbacha: „Niemcy współczesne wobec zagadnień narodowościowych“ 1932 . . „ 10.—
D-ra Władysława Józefa Zaleskiego: „Międzynarodowa ochrona mniejszości“ 1932. . . . . . „ 6.—
D-ra Alfonsa Krysińskiego: „Ludność polska a mniejszości w Polsce w świetle spisów ludności 1921 i 1931 r. 1933. . . . . „ 2.—
K. Kaschnitza: „Prasa niemiecka w Polsce“ 1933 . „ 2.—

Wydawnictwa Instytutu są do nabycia we wszystkich księgarniach i w Instytucie, Warszawa, Nowy-Świat 21.